

Litteraturkrönika 1997

Av E. Andersson, G. Hallberg, B. Pamp, C. Platzack och B. Söderberg

Germanic Studies in Honor of Anatoly Liberman. Edited by Kurt Gustav Goblirsch, Martha Berryman Mayou, and Marvin Taylor. X + 528 s. Odense 1997 (Odense University Press). (North-Western European Language Evolution (NOWELE). Vol. 31/32.) ISBN 87-7838-359-5. ISSN 0108-8416. Denna festskrift till Anatoly Liberman på hans sextioårsdag innehåller förutom ett porträtt av festföremålet, en förteckning över hans publicerade skrifter och sedvanlig Tabula Gratulatoria, trettiofem bidrag inom (germansk) lingvistik, medeltida litteratur och filologi, ämnesområden som ligger Liberman varmt om hjärtat och inom vilka han själv publicerat flera betydande arbeten. Volymen inleds med ett förord av Gerhard Weiss, där Liberman kortfattat presenteras. Flera av bidragen har nordisk anknytning. Hit hör t.ex. Frederic Amorys "On the Linguistic Understanding of Kennings", Jesse Byock och Marcin Krygiers "Teaching Old Icelandic *u*-Umlaut: A Student-Friendly Approach", Hans Fix "Text Editing in Old Norse: A Linguist's point of view", John Lindows "*Prymskvíða*, Myth and Mythology", Stephen Michells "Courts, Consorts, and the Transformation of Medieval Scandinavian Literature" och Alois Wolfs "Das Streben nach Variation in *skálda-* und *ástasögur* als Element der literarischen Umgestaltung der isländischen Frühzeit zu einem *Heroic Age*". Michael Barnes visar i en intressant uppsats att det knappast finns skäl att behandla urnordiskan som en enhetlig dialekt, och Lotte Motz skriver om Tors vapen. Magnús Pétursson behandlar fonetiska förändringar i modern isländska och visar på en snabb utveckling av det isländska uttalet. C.P.

Torbjörn Nilsson [och] Patrik Svensson, *Gotiska. Grammatik, text och ordförklaringar*. 124 s. Lund 1997 (*Studentlitteratur*). ISBN 91-44-00238-6. Som upplyses i förordet bygger den här anmälda boken på ett kompendium utarbetat av professor Sigurd Fries för undervisning i gotiska vid Umeå universitet. För avsnitten om goternas bakgrund, med över-

sikter över historia, Wulfila och det gotiska alfabetet, de gotiska texterna samt gotiskans ställning i förhållande till andra germanska språk svarar huvudsakligen Torbjörn Nilsson, som också behandlar gotiskans ljudlära. Patrik Svensson tar därefter vid med kapitel om ordförråd och ordbildning samt morfologi, medan följande återgivning av och kommentarer till Markusevangeliet i huvudsak bygger på Sigurd Fries' kompendium och muntliga undervisning. Att Fries inte står som medförfattare till boken skall inte lastas Nilsson och Svensson; Fries har enligt förordet "vänligt men bestämt" avböjt detta.

Oavsett vem som är ansvarig för vad är *Gotiska* en utomordentligt användbar lärobok, som "vänligt men bestämt" vägleder eleven såväl i gotiskans bakgrund och uppbyggnad som i konsten att analysera och förstå en gotisk text. B.P.

Vergleichende germanische Philologie und Skandinavistik. Festschrift für Otmar Werner. Herausgegeben von Thomas Birkmann, Heinz Klingenberg, Damaris Nübling und Elke Ronneberger-Sibold. VIII + 310 s. Tübingen 1997 (Max Niemeyer Verlag). ISBN 3-484-73031-5. När Otmar Werner omkom i juli 1997 var arbetet på en festschrift till hans 65-årsdag redan långt framskridet. Förutom en inledning av utgivaren och en förteckning över Otmar Werners skrifter, innehåller volymen nitton bidrag, av vilka de med skandinaviska teman uppräknas här. Werner Arbraham undersöker kausativering och dekausativering i de västgermanska och nordgermanska språken, och John Ole Askedal diskuterar orsakerna till att indirekt objekt används oftare i tyskan än i norskan. Thomas Birkmann analyserar isländskans mediopassiv och kommer fram till att *-st* bör ses som ett rent derivationssuffix. Helmut Rix jämför vissa runor med tecken i venetiansk skrift. Oskar Bandle frågar sig varför tvärvetenskapliga studier där språkhistoria och kulturgeografi ömsesidigt befruktar varandra är vanliga på tysk botten men i stor utsträckning saknas i den skandinaviska forskningen. James Cathey studerar variation och reduktion i färöiskans vokalsystem, och Povl Skårup ger filologiska och textkritiska aspekter på den franske 1800-talslitteraten Xavier Marmiers översättning av den färöiska visan *Ali-gast*. Heinz Klingenberg bidrar med en fyllig artikel om semantiska figurer i fornnordisk poetik och poesi och Damaris Nübling med en studie av svenskans efternamn. Volymen avslutas med en förteckning över bidragsgivarnas adresser. C.P.

*

Björn Andersson, Runor, magi, ideologi. En idéhistorisk studie. 459 s. Umeå University 1997. (Acta Universitatis Umensis/Umeå Studies in the Humanities. 136.) ISSN 0345-0155. ISBN 91-7191-300-9. I centrum för denna idéhistoriska doktorsavhandling står diktaren, slavisten och runologen Sigrud Agrell. Människan och verket presenteras, liksom tidsbakgrunden och Lundamiljön. Agrells teorier om runornas mystiskt magiska talvärden (gematri) och bemötandet av dessa beskrivs och analyseras, likaså tämligen utförligt. Men dessförinnan möter vi personligt självreflekterande och tämligen vildvuxna exposéer av skiftande skrift- och idéhistoriska bakgrunder till "det fördoldas tankefigur", "ideologisk på så vis att den tilldelar det okända oerhörda dimensioner av mystisk art — så länge det fortfarande är okänt" (s. 70). I de fyra första kapitlen möter vi sålunda bl.a. kabbala, hermetism och hieroglyfer, Bureus adalruna, symbolism och litterär alkemi, ariosofer i Österrike och Tyskland samt runologin i tredje riket. Boken avslutas med ett kapitel om runologins utveckling efter Agrell: teoretiska och metodiska skiljelinjer tecknas, och den med bl.a. Hartner återuppståndna gematrin presenteras.

Bokens inte okontroversiella men intressanta framställning kompletteras med ett behövligt namnregister, vidare en käll- och litteraturförteckning som bildar en utmärkt inkörsport till vidare studier av hermetiska och symboliska traditioner. B.S.

Blandade runstudier 2. 201 s. Uppsala 1997 (Institutionen för nordiska språk). (Runrön. Runologiska bidrag utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 11.) ISBN 91-506-1199-2. ISSN 1100-1690. Boken rymmer nio blandade bidrag: Judith Jesch skriver om den versifierade runtexten på den 1905 funna silverhalsringen från ön Senja i Nordnorge i syfte att placera in fyndet i sitt senvikingatida sammanhang. Texten rapporterar om en lyckad militär expedition till Frisland, men varför den tillkom förblir i övrigt en gåta. Magnus Källström rekonstruerar en skadad runstenstext från sörmländska Överselö med hjälp av två andra runtexter från samma socken, diskuterar det i texten uppträdande och omtvistade unika mansnamnt **uarfaitr**, och pläderar för att texten skall attribueras runristaren Åsbjörn. Michael Lerche Nielsen behandlar den 1985 upptäckta sörmländska Harby-stenens

personnamn, tolkning och datering. Efter en insiktsfull revidering av tidigare läsningsförslag och tolkningsförsök lägger han fram den hittills rimligaste helhetslösningen av textproblemen. Jan Meijer tar upp den spännande frågan om i vilken utsträckning vikingatida människor hade förmåga att läsa och förstå runtexter, om sponsor och runristare kunde vara en och samma person, om beställaren kunde läsa vad ristaren skrev. Marie Stoklund behandlar den 1974 i Schleswig funna futharken, ristad på ett revben, som med sina konsekvent anbragta skilletecken mellan futharkens ätter i praktiken utgör nyckeln till ett välkänt lönnrunesystem. Ulla Stroh-Wollin diskuterar regional och kronologisk variation i språket med utgångspunkt i runologiska kriterier såsom växlingen mellan *s*- och *r*-skrivningar i verbformer som *es*, *vas* och *er*, *var* och i relativpartikeln *es/er*. Olof Sundqvist anlägger sunt kritiska religionshistoriska aspekter på fr.a. Stentofte-stenens magiska runtext som föregivet bevis för existensen av ett förkristet nordiskt sakralt kungadöme. Däremot kan texten enligt Sundqvist mycket väl tolkas som indicium för att en lokal härskare också spelade en aktiv roll vid kultiska offerceremonier. Huvudsyftet är emellertid att understryka nödvändigheten av tvärvetenskapligt samarbete mellan runologi och religionshistoria inför uppgiften att rätt kunna tolka runtexterna med sakralt innehåll. Fred Wulf tar dels upp frågan om bakgrunden till uttrycket **hann drunknaði** i flera vikingatida inskrifter, där omständigheterna ibland inte närmare anges, dels tolkningen av Fjuckby-stenens runsekvens **hafnir**. I det förra fallet tycks det ha funnits ett behov av att i hemorten markera en betydande persons frånfälle, när begravning inte kunnat ske varken på den kristna hemkyrkogården eller inom hemortens förkristna gravfält. I det andra rör det sig enligt Wulfs läsning om en senare tillagd text, som berättar att stenresarens andre son Hafnir "dog hemma". (Sonen Åke dog i Grekland.) G.H.

Allan Karker, Birgitta Lindgren og Ståle Løland (red.), Nordens språk utgitt av Nordisk språksekretariat. 215 s. Oslo 1997 (Novus forlag). ISBN 82-7099-274-7. Detta är en ny version av den 1983 utgivna Språkene i Norden. Författarna har här reviderat och aktualiserat sina bidrag, och ett kapitel om det finska språket i Sverige har kommit till. I två inledande avsnitt skriver Allan Karker om språk och samhälle i Norden samt Ståle Løland om språkförståelse och språksamarbete i Norden. De enskilda språken presenteras av Allan Karker (danska), Eyvind Fjeld Halvorsen (norska), Bertil Molde (svenska), Mikael Reuter

(svenskan i Finland), Esko Koivusalo (finska, reviderat av Aino Piehl), Paula Ehrnebo (finskan i Sverige), Ole Henrik Magga (samiska), Baldur Jónsson (isländska), Jóhan Hendrik W. Poulsen (färöiska) och Robert Pedersen (grönländska). Den lättlästa framställningen och de klara översikterna gör att bokens syfte att vända sig till "alle som intresserar sig för sprogene i Norden og det nordiske sprogfællesskab" är väl uppfyllt. Det borde dock övervägas om inte en reviderad version på något eller några av de stora världsspråken skulle kunna vara av värde för de förmodligen ganska många som utan att behärska något nordiskt språk vill ha en orientering om den språkliga situationen i de nordiska länderna.

B.P.

Lucien Musset, Nordica et Normannica. Recueil d'études sur la Scandinavie ancienne et médiévale, les expéditions des Vikings et la fondation de la Normandie. Préface de Michel Fleury. Avant-propos de François-Xavier Dillman. XX + 500 s. Paris 1997 (Société des études nordiques). (Studia Nordica. Volume 1.) ISBN 2-912420-00-8. ISSN 1279-7944. Lucien Musset är professor emeritus vid universitetet i Caen och en framstående expert på vikingatida förhållanden i Norden, Normandie och England. Han hyllas på sin sextiofemårsdag med detta omfattande urval av egna artiklar. Den första huvudavdelningen bär titeln "La Scandinavie au temps des Vikings" och innehåller bl.a. två längre artiklar, "La pénétration chrétienne dans l'Europe du Nord et son influence sur la civilisation scandinave" (1967) och "Problèmes militaires du monde scandinave (VIIe–XIIe siècles)" (1968). Den andra heter "Les Vikings et l'Europe occidentale"; här märks t.ex. "Pour l'étude comparative de deux fondations politiques des Vikings: le royaume d'York et le duché de Rouen" (1975). Mest omfattande är den tredje avdelningen, "Les Scandinaves et la Normandie", med bidrag om bl.a. det skandinaviska inflytandet på den äldsta normandiska rätten (1976) samt om härskare och underlydande i den skandinaviska och i den normandiska världen (1968). Sist kommer en mindre avdelning, "Problèmes anglo-scandinaves et Normandie".

Boken är del 1 i en ny serie, *Studia nordica*, som därigenom har fått en lyckosam start. Som kommande delar i serien annonseras Jean Audigard des Gautries, *Onomastica minora Normanniæ. Recueil d'études sur les noms de lieux et les noms de personnes d'origine scandinave en Normandie* och François-Xavier Dillman, *Les runes dans la littérature norroise*.

B.P.

Norden i Europa. Brott eller kontinuitet? Föredrag vid Erasmusseminarium för skandinavister. Helsingfors universitet 16–21.9.1996. Redigerade av Maria Fremer, Pirkko Lilius, Mirja Saari. 175 s. Helsingfors 1997 (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. B:17.) ISBN 951-45-7751-5. ISSN 0358-0180. Boken återger 14 av Erasmusseminariets 17 föredrag, fördelade på seminariets tre teman: (1) Språkets identitetsskapande roll (6 föredrag), (2) Nordisk litteratur — kontinuitet eller förnyelse? (3 föredrag) och (3) Problem kring nationsbildningen i periferin (5 föredrag). Erasmusseminariets idé är att samla representater för tvärvetenskapliga nätverk kring sådana här gemensamma teman, i detta fall främst nordister, litteraturvetare och historiker. Föreläsarna var i förväg vidtalade och arbetsformerna planerade. Av de 45 deltagarna kom 30 från de nordiska länderna, övriga från Belgien, Holland, Italien och Tyskland. Förutom föreläsningar och diskussioner ingick utfärd till Tallinn, ambassad- och teaterbesök i Helsingfors samt författarafton på Hana-holmen.

G.H.

Nordiska dialektstudier. Föredrag vid Femte nordiska dialektologkonferensen, Sigtuna 17-21 augusti 1994. Utgivna av Maj Reinhammar. 347 s. Uppsala 1997 (Språk- och folkminnesinstitutet). (Skrifter utgivna av Språk- och folkminnesinstitutet genom Dialektenheten i Uppsala (f.d. Dialekt- och folkminnesarkivet). Serie A: 27.) ISBN 91-85540-77-3. ISSN 0348-4475. I denna volym är 36 av de 41 föredragen vid den femte nordiska dialektologkonferensen tryckta: boken innehåller dessutom ett förord och en sonett av Lars Huldén. Antalet artiklar är för stort för att alla här ska kunna omnämnas. Oskar Bandle pläderar i sitt bidrag för att dialektologi och språkhistoria bör vara jämställda som mål i sig själva men inom ramen för en språklig helhetssyn som omfattar både tid och rum. Lars Huldén skriver om genitiven och dess förvandlingar, Inger Ejskjær om några lexikala likheter mellan skånska och jylländska, Maj Reinhammar om prepositionen *efter* och dess rektion i svenska och norska dialekter, och Helge Sandøy om överlånga stavelser i nordiska språk.

C.P.

Ord och några visor tillägnade Kurt Zilliacus 21.7.1997. Redigerade av Marianne Blomqvist under medverkan av Maria Fremer, Gunilla Harling-Kranck, Ann-Marie Ivars, Ritva Liisa Pitkänen, Mirja Saari [och]

Peter Slotte. 352 s. Helsingfors 1997 (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. B:18.) ISBN 951-45-7752-3. ISSN 0358-0180. Förutom löst bifogad tabula gratulatoria av imponerande längd, trivsamt foto av det blomsterkransade festföremålet och redaktionens förord kring namnet *Kurt* samt, som sig bör, föremålets bibliografi och en engelsk sammanfattning på slutet, rymmer boken hela 70 korta bidrag. Dessa utgör en aptitretande provkarta på bredden av den internordiska forskningen kring språk, namn och dialekter, med tvärvetenskapliga utblickar över arkeologi, etnologi, historia och litteratur. Några av bidragen drar trådarna vidare ut över världen. Här finns allt från iakttagelser kring enskilda namn och appellativer, från konkret utmejslade detaljer, till övergripande, teoretiska diskussioner. Kongenialt med festföremålet självt förmedlar pärlbandet av forsknings- och åsiktsglimtar en känsla av trivsel och glädje över att få ta del av detta språkets brokiga myller. G.H.

Runor och ABC. Elva föreläsningar från ett symposium i Stockholm våren 1995. Staffan Nyström (red.). 192 s. Stockholm 1997 (Sällskapet Runica et Mediævalia, Riksantikvarieämbetet, Stockholms Medeltidsmuseum). (Sällskapet Runica et Mediævalia Opuscula. 4.) ISBN 91-88568-075. ISSN 1103-7970. Förutom en inledning av Helmer Gustavson och Jonas Ferenius innehåller skriften elva uppsatser, baserade på föredrag hållna vid ett symposium anordnat i anslutning till utställningen Runmärkt — Från brev till klotter, som Riksantikvarieämbetet och Stockholms medeltidsmuseum arrangerade under november 1994 – januari 1996. Samlingen ger en god bild av bredden i dagens runforskning, med bidrag om runskriftens uppkomst, dess användning som skriftsystem, ibland sida vid sida med den latinska skriften, runornas ställning i ett allmänt literacy-sammanhang, magiskt bruk av runor, m.m. Jan Ragnar Hagland och Rutt Trøite Lorentzen visar på likheter i runskrift med tidig skrivning hos barn, och Runo Löfvendahl illustrerar hur runforskaren kan utnyttja naturvetenskaplig metod och teknik. Thorgunn Snædal presenterar en nytolkning av Björketorpstenens inskrift och Lena Peterson utreder samspelet mellan text och tolkare utifrån en analys av Hogastenen i Bohuslän. Övriga bidragsgivare är Michael P. Barnes, Klaus Düwel, John Hines, Alan Johnston, Raymond I. Page, Gun Widmark och Henrik Williams. C.P.

Marit Åhlén, Runristaren Öpir. En monografi. 249 s. Uppsala 1997 (Institutionen för nordiska språk). (Runrön. Runologiska bidrag utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 12.) ISBN 91-506-1200-X. ISSN 1100-1690. I denna doktorsavhandling redovisas och undersöks den produktive runristaren (Ofeg) Öpirs samtliga 49 signerade inskrifter från 1000-talets slut (varav 47 från Uppland), detta som underlag för en grundlig analys av hans individuella skrivarvanor. Analysens resultat används därpå som instrument för att avgöra, om de övriga inskrifter som brukat attribueras Öpir verkligen kan ha skrivits av honom. Undersökningen inbegriper en resumé över vad som sagts om Öpir i litteraturen, vidare avsnitt om runristarnamnets etymologi, runformernas utförande, deras motsvarande ljudvärden, ordskillnadstecken, ordförråd, syntaktiska mönster, ornamentik och, inte minst intressant, en diskussion om det finns fog för de i Öpir-litteraturen framförda beskyllningarna för slarv och felristningar. Undersökningens resultat blir snarare att Öpir konsekvent har försökt genomföra vissa ortografiska förkortningar, som inte nödvändigtvis behöver bero på "slarv" eller ha sin grund i dåtida uttalsformer. Öpirs redan i tidigare litteratur konstaterade ordknapphet bekräftas, liksom att texterna är strängt formelbundna, med få syntaktiska variationer. Versifiering förekommer inte, som däremot t.ex. hos Balle. Öpirs ristningar använder bara ett rundjur, med huvudet i profil. Öpir framstår enligt avhandlingen som en noggrann, lättolkad, konsekvent och konstnärligt begåvad runristare.

Efter en metodisk bortsällning av alla kända osignerade vikingatida runristningar i sten, som rimligen inte kan attribueras Öpir (inklusive ett antal sådana som tidigare ändå tillskrivits honom), detaljgranskas de kvarstående mot bakgrund av ovannämnda analyser. Ytterligare några inskrifter faller bort efter närmare fr.a. språklig granskning. De där-
 efter återstående 49 ristningarna (varav 41 tidigare attribuerats Öpir) jämförs i detalj med detaljanalysen av de signerade. Resultatet blir att endast 25 osignerade ristningar med rimlig säkerhet kan hänföras till Öpirs produktion. G.H.

*

ALVÍSSMÁL Forschungen zur mittelalterlichen Kultur Skandinaviens Nr 7. 128 s. Berlin 1997. (VWB — Verlag für Wissenschaft und Bildung.) ISSN 0942-4555. ISBN 3-86135-608-2. Detta nummer gör med sina fem

artiklar och sex recensioner som vanligt rättvisa åt tidskriftens namn; det spänner över ett vitt fält. Här behandlar Anne Heinrichs den kärlekskranke Frey, sedan editio princeps av den poetiska eddan 1787 betraktad ur ett naturmytiskt perspektiv. Heinrichs placerar emellertid den av kärlek sjuke Frey och hans uppträdande i Skírnismál inom en medeltida kristen, medicinsk och moralisk ram med rötter redan i hellenistisk tid, och bekant i Norden redan omkring 1200 genom Alcuins traktat om dygder och laster. Ett sådant perspektiv visar enligt Heinrichs att Frey bör tolkas som en människa och inte en fruktbarhetsgud; som Lokasenna är därmed Skírnismál att betrakta som en travesti på hedna föreställningar.

Stephen Mitchell skriver om Blåkulla och dess föregångare i katolsk och heden tid. Källorna består av rättegångsrapporter o.likn., isländska sagor och eddadikt, lagar och runmonument. Han diskuterar också den intressanta frågan om i vilken utsträckning europeisk häxjakt, även under senare tid, varit en reaktion på förändringar i kvinnors status och/eller makt, fattade som hot mot den bestående ordningen. En etymologisk studie av beteckningar för häxor visar att ord som *trollbacka*, *trollpacka* och *trolldpack* förkroppsligar de två aspekter som konstituerar häxbegreppet under senmedeltiden "namely, that of the assembling, transvecting witch".

I numret bidrar också Judy Quinn ("Ok er thetta upphaf" — First Stanza Quotation in Old Norse Prosimetrum), Russel Poole (Composition Transmission Performance: The First Ten *lausavisur* in Kormaks saga) och Anatoly Liberman (An Addendum to "Ten Scandinavian and North English Etymologies"). Vidare recenseras *Ordbog over det norrøne prosasprog*, vol. 1, J. Jochens *Women in Old Norse Society*, M. J. Driscoll (ed.transl.) *Ágrip . . .*, R. A. Skelton m.fl. *The Vinland Map and the Tartar Relation*, S. Kamarz-Bein (ed.) *Hansische Literaturbeziehungen* och T. Gunnell *The Origins of Drama in Scandinavia*. B.S.

Ármann Jakobsson, Í leit að konungi. Konungsmynd íslenskra konungasagna. 377 s. Reykjavík 1997. (Háskólaútgáfan.) ISBN 9979-54-208-X. I denna digra MA-avhandling ställer sig Ármann frågan hur det kommer sig att islänningarna, som själva saknade kung, under förra hälften av 1200-talet skrev kungahistoria som hör till det märkligaste i genren som det medeltida Europa frambragt. När islänningarna 1262 accepterade den norske kungen Hákan Håkansson som kung också över Island, slutade de däremot att skriva kungasagor. — Just bristen på

kung, hävdar Ármann, var förutsättningen för det intresse som drev fram kungasagorna. Och därtill kom att isländska hövdingasläkter kan ha haft ambitioner att för egen del höja sin status ytterligare, genom att avhjälpa bristen.

Argumenten baseras på undersökningar av kungabilden i Sverresagan, Skjöldungasagan, Morkinskinna, Fagrskinna, Heimskringla och Knytlingasagan. De framställer alla kungdömet i positiv dager, genom en kungabild i överensstämmelse med universella medeltida ideal, men skillnader framträder också. I bedömningen av handskrifterna skiljer sig Ármann inte sällan från tidigare forskning. Särskilt intressant är därvid hans karakteristik av Morkinskinna. Han finner bl.a. att de många tåtarna om islänningar i Morkinskinna fungerar som exemplar, demonstrerande dels att det är bäst med en enda kung (inte samregenter alltså) och att det leder till olycka om stormännen inte solidariserar sig med denne, dels att det vore bra för islänningarna att bli den norske kungens undersåtar.

Boken är inte bara en grundlärd undersökning (med exv. en litteraturlista omfattande ett 40-tal sidor i petit) utan den ger också nya och intresseväckande infallsvinklar på stoffet.

En summary på engelska underlättar tillgängligheten, liksom en kronologisk förteckning över norska och danska kungar samt ett mycket användbart namnregister.

B.S.

Celts and Vikings. Proceedings of the Fourth Symposium of Societas Celto-logica Nordica. Edited by Folke Josephson. 292 s. Göteborg 1997. (Novum Grafiska AB.) (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 20.) ISSN 0348-7741. ISBN 91-630-5548-1. I denna volym behandlas irländska ämnen av irländska, polska, norska, danska och svenska forskare, från litterära, historiska, lingvistiska och folkloristiska utgångspunkter.

Boken är uppdelad i fyra avdelningar. Den första innehåller tre uppsatser om litteratur och historia. Här fungerar Gearóid Mac Eoins "Satire in Middle Irish Literature" också som en utmärkt introduktion för den i irländsk medeltidskultur obevandrade, medan Liam Mac Mathúnas bidrag "The Vikings in Ireland: Contemporary Reaction and Cultural Legacy" är det som tydligast anknyter till boktiteln. Boken andra del omfattar studier i lingvistik och poetik: förutom en uppsats om syntaktiskt underordning (R. Ó hUiginn), samt en om rumsperception och grammatisk struktur (A. Ó Corráin), behandlar Edmund Gussmann under den vitsiga rubriken "Putting Your Best Foot For-

ward" betoningsmönster i Munster-irländska. Vidare visar Glyn Welden Banks hur Gerald Manley Hopkins i sin poesi utnyttjar det speciella ljudmönster som kallas *Cynghanedd "Sain"*. I den tredje avdelningen finner vi studier rörande muntlig och skriftlig tradition. Här granskas sakkunnigt två meddelares verksamhet av M. Briody respektive O. Munch-Pedersen, och dessutom presenterar Jan-Erik Rekdal en intresseväckande studie: "The Implications of 'Orality-literacy' for the Understanding of the Sixteenth-century Life of Colum Cille". Ytterligare tre bidrag följer i den sista avdelningen, "Voyages and Legends", där bl.a. Bo Almqvist analyserar några irländska folkloremotiv med anknytning till den fornisländska traditionen om Vinland, och Séamus Mac Mathúna lägger ett spännande pussel kring lokaliseringen av det mytiska Hvíttrammaland. B.S.

The Complete Sagas of Icelanders. Including 49 Tales. General editor: Viðar Hreinsson. Editorial team: Robert Cook, Terry Gunnell, Keneva Kunz, Bernard Scudder. Introduction by Robert Kellogg. 1. 402 s. ISBN 9979-9293-1-6. 2. 466 s. ISBN 9979-9293-2-4. 3. 472 s. ISBN 9979-9293-3-2. 4. 472 s. ISBN 9979-9239-4-0. 5. 448 s. ISBN 9979-9293-5-9. Reykjavík 1997 (Leifur Eiríksson Publishing). ISBN 9979-9293-0-8 (hela verket). I fem mäktiga och vackert formgivna band i kassett utges nu den första kompletta, samordnade översättningen till engelska av de 40 isländska sagorna, tillsammans med 49 "tåtar", eller kortare berättelser. För tre sagor och två berättelser har man kunnat utnyttja nyligen publicerade översättningar, som dock har reviderats för att stämma överens med samlingsverkets redaktionsprinciper. Allt det andra materialet har nytolkats. Sammanlagt har redaktionen anlitat 30 översättare från de flesta av världens hörn: Australien, Canada, Danmark, England, Island, Tyskland, USA. Dessa experter har fått noggranna förhandsinstruktioner om att bl.a. försöka behålla den klassiska sagastilens särdrag: paratax, underdrifter, få adjektiv; men inte historiskt presens, och inga arkaismer. Den preliminära versionen har granskats av isländskspråkiga experter, sedan återsänts till översättaren för revision, därefter nagelfarits av engelskspråkiga experter och ånyo reviderats av översättaren, för att slutligen underkastas en sista granskning av redaktionskommittén.

Det väldiga materialet grupperas enligt en lätt förenklad version av Örnólfur Thorssons indelning, vilken i sin tur är en förfining av Vésteinn Ólasons klassifikation. Ett schema i början av varje band visar

var i indelningen bandets olika texter hör hemma. Före varje text finns en inledning där sagan eller berättelsen kort karakteriseras och dess handskriftsbakgrund skisseras. I det sista bandet finns en referensavdelning med kartor, tabeller, sakupplysningar av skilda slag, en förteckning över viktigare termer, med förklaringar, samt ett personnamnsregister.

Anmälarer kan inte underlåta att uttrycka sin beundran för hur man i ett litet land som Island har kunnat samla sig till en så storartad kultur- och litteraturpolitisk manifestation som denna. Utgåvan önskas all framgång: för den engelskspråkiga världen bör den under decennier framåt bli det naturliga referensverket om den fornisländska prosalitteraturen. B.P.

Bjarne Fidjestøl, Selected Papers. Edited by Odd Einar Haugen and Else Mundal. Translated by Peter Foote. 406 s. Oslo 1997 (Oslo University Press). (The Viking Collection. Studies in Northern civilization. Volume 9.) ISBN 87-7838-275-0. ISSN 0108-8408. Professorn i fornnordisk filologi vid Bergens universitet Bjarne Fidjestøl avled endast 56 år gammal den 9 februari 1994. Han var en framstående och uppslagsrik forskare som inte tvekade att utnyttja allmänlingvistikens senaste landvinningar i sina undersökningar. Fidjestøl hyllas här med en översättning till engelska av några av hans viktigaste artiklar i norrön filologi. Förutom av en introduktion inleds boken av fem artiklar om skaldediktning, däribland Fidjestøls strukturalistiskt influerade analys från 1974 av kenningssystemet. Nästa avsnitt består av sagastudier, däribland hans artikel om Hranfkell Freysgoði, med en tillämpning av A. J. Greimas' semiologiska modeller. Den tredje huvudavdelningen ägnas åt prosa och poesi, den fjärde — som består av endast en artikel — åt litteraturhistoria. Till sist följer tre bidrag avsedda för en bredare allmänhet. En avslutande systematiskt ordnad bibliografi förtecknar Fidjestøls verk som forskare och översättare; tidningsartiklar i politiska och allmänna ämnen har undantagits. B.P.

Helgi Guðmundsson, Um haf innan. Vestrænir menn og íslenzk menning á miðöldum. 413 s. Reykjavík 1997 (Háskólaútgáfan). ISBN 9979-54-196-2. Från 800-talet och fram till 1200-talet talades norrönt i ett stort område runt Nordsjön. På många ställen kom nordborna i kontakt med gaelisktalande folk; det är om dessa kontakter som den här boken

handlar. Förf. inleder med en översikt över vilka folk som de västfarande nordborna kom i kontakt med på de brittiska öarna och fortsätter med ett kapitel om de första seglatserna västerut. Här finns vidare kapitel om paparna, de irländska munkarna som bodde på Island före nordbornas ankomst, om gaeliska låneord i norrönt och om person- och ortnamn. Två kapitel ägnas åt tidiga texter från Orkneyöarna och Island, och det avslutande kapitlet handlar om Storri Sturluson, Ari Þorgilsson och Sæmundur Sigfússon. Boken avslutas med två kartor och namn- och ordregister. C.P.

Hermann Pálsson, Keltar á Íslandi. 240 s. Reykjavík 1996 (Háskólaútgáfan). ISBN 9979-54-197-4. Denna bok handlar om de tidiga inbyggarna på Island som inte var nordmän. Här berättas om paparna, om irländska och sydländska landnamsmän, Kólumkilli, Kjarval Írakonung och hans släkt, om brittiska och keltiska hövdingadöttrar som gifter sig med isländska bönder och om keltiska mansnamn som bars av islänningar. C.P.

Frands Herschend, Livet i Hallen. Tre fallstudier i den yngre järnålderns aristokrati. 100 s. Uppsala 1997 (Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet). (Occasional Papers in Archaeology. 14.) ISBN 91-506-1251-4. ISSN 1100-6358. Detta är en forskningsrapport från det av Riksbankens Jubileumsfond finansierade programmet SIV (Svealand i vendel- och vikingatid: bebyggelse, samhälle och makt). Trots att den är skriven av en arkeolog saknar den inte intresse för språkforskare. Den första fallstudien handlar om det fornengelska diktfragmentet *Striden i Finnsborg* och den episod i *Beowulf* som handlar om samma strid; den presenterar dikterna i original och översättning och ger utförliga språkliga och kulturhistoriska kommentarer. Ett andra, kortare avsnitt handlar om hallen och högsätet och dessas funktion hos den äldre järnålderns aristokrati. Det tredje diskuterar med utgångspunkt i en strof ur Kormak Ögmundarsons Sigurdsdrapa den hedniska blotfesten och den uppstigande aristokratins försök att utvidga sin makt med hjälp av denna. I samband med en analys av strofen ger också författaren sin syn på kenningens uppkomst och funktion (till försöken att belysa detta med hjälp av ortnamn ställer sig dock anmeldaren tvivlande).

En del korrekturfel ställer till onödiga problem vid läsningen. B.P.

Hlǫðskviða. Sangen om hunernes undergang. Med oversættelse og kommentar av Marina Mundt. 63 s. Odense 1997 (Hestnes forlag). ISBN 87-90451-11-2. De strofer som utgör dikten *Hlǫðskviða* presenterades för första gången som en helhet i *Eddica Minora* (Heusler & Ranisch) från 1903; diktens namn är ursprungligen lanserat av Axel Olrik. Texten återges här i stort sett i enlighet med Neckel/Kuhns *Edda*-utgåva från 1962; avvikelser från denna är förtecknade i utgivarens fylliga kommentar, som omfattar både språkliga och kulturhistoriska notiser. Parallellt med den fornisländska texten ges en norsk översättning. Boken, som är rikt illustrerad, innehåller också en översikt över handskriftsläget, ett kapitel med fakta om hunnerna, samt avsnitt om diktens person- och ortnamn. C.P.

Íslensk bókmenntasaga III, Árni Ibsen, Gísli Sigurðsson, Matthías V. Sæmundsson, Páll Valsson, Silja Adalsteinsdóttir, Viðar Hreinsson, Halldór Guðmundsson, ritstjóri. 1016 s. Reykjavík 1996 (Mál og menning). ISBN 9979-3-0908-3. Detta tredje band av den isländska litteraturhistorien täcker perioden från upplysningstiden (ca 1750) till början av 1900-talet. Förutom ett namn- och verkregister innehåller bandet också rättelser till de två föregående volymerna. C.P.

Karl G. Johansson, Studier i Codex Wormianus. Skrifträdion och avskriftsverksamhet vid ett isländskt skriptorium under 1300-talet. 271 s. Göteborg 1997. (Acta Universitatis Gothoburgensis. Nordistica Gothoburgensia. 20.) ISSN 0078-1134. ISBN 91-7346-308-6. Under de tio senaste åren har intresset för den medeltida skrifträdion och dess kontext ökat. Till studiet av compilationer och textsamlingar med fokus på redaktörer och skrivare sällar sig nu Karl G. Johanssons doktorsavhandling om den isländska 1300-talshandskriften *Codex Wormianus*. Med sina grammatiska avhandlingar och sin utbyggda version av den yngre eddan, Snorres lärobok i skaldekonst, är den enligt Johansson ett verk av en lingvistiskt och retoriskt inriktad redaktör.

Avhandlingens syfte är dels att etablera en modell för studiet av skriften och skriftsystemet i medeltida handskrifter, dels av pröva denna modell på den aktuella handskriften. I avhandlingens första del diskuteras mot bakgrund av forskningsläget handskriftens proveniens och datering, redaktör och skrivare, skriptoriet och med *codex Wormianus* samhöriga handskrifter. Här ges bl.a. stöd åt tidigare hypoteser

om den roll benediktinerklostret i Þingeyrar spelat för isländsk bokproduktion. Det tredje kapitlet behandlar grafemanalys och olika typer av normer. I det fjärde introduceras metod och material dels ur ett avskrivningsperspektiv, dels ur ett produktperspektiv. Här presenteras alfabetiska graftyper och abbreviaturer i CW, vidare genomförs en grafematisk analys. I det femte kapitlet jämförs så på en mikropaleografisk nivå skrivarhanden i CW med samma hand i Hauksbók. Resultatet stöder antagandet att det rör sig om samma hand. I ett sjätte kapitel studeras den ortografiska variationen och dess samspel med olika normer i CW:s alla texter, med siktet inställt på relationerna mellan redaktör och skrivare, förlaga och avskrift. Med hjälp av variationsmönstren etablerar Johansson intressanta hypoteser om bl.a. kompilationsordningen.

Avhandlingen får en intressant sidbelysning av Alexander Zjeltukhins avhandling från 1996, *Orthographic Codes and Code-Switching. A study in 16th century Swedish orthography* (anmäld i ANF 112). Också här utvecklas en modell för studiet av ortografiska variationsmönster med sikte på bl.a. skrivarattribution och förlageförhållanden. Båda avhandlingarna har, typiskt, eller illa nog, tillkommit under samma period men utan kontakt med varandra, kanske p.g.a. de vattentäta skotten mellan norrönt och östnordiskt och mellan gammal och ny tid. Det är synd, ty båda avhandlingarna ger på mycket olika sätt fruktbara bidrag till den aktuella teoretiska och metodiska diskussionen om skrift och skrivare.

B.S.

Jón Hnefill Adalsteinsson, Blót í Norrænum síð. Rýnt í forn trúarbrögð með þjóðfræðilegri aðferð. 263 s. Reykjavík 1997 (Háskólaútgáfan Félagsvísindastofnun). ISBN 9979-54-201-2. Författaren, som är professor i folkklivsforskning vid Háskóla Íslands, anlägger i denna bok ett folkloristiskt perspektiv på de partier i den äldre fornvästnordiska litteraturen som behandlar blot, den hedniska nordiska offerakten. I de äldsta texterna, Landnámabók och Íslendingabók, finns en neutral syn på blotet som saknas i de tidigast översatta legenderna och i de sagor som behandlar missionskonungarna Ólafur Tryggvason och Ólafur Haraldsson (Ólafur den helige). Först i Snorres skrifter finner vi åter en neutral, närmast vetenskaplig syn på blotet. Förf. undersöker också hur blot behandlas i de stora familjesagorna och i Ulfljótslög, den tidigaste lagen på Island. I det avslutande kapitlet diskuterar förf. olika begrepp som är relaterade till blotet, som *hlaut*, *blótsþánn*, *hlutan* och *fórnar*

blöd. Boken avslutas med en fyllig engelsk sammanfattning, och innehåller både ett namnregister och ett sakregister. C.P.

John Lindow, Murder and Vengeance among the gods. Baldr in Scandinavian Mythology. 210 s. Helsinki 1997 (Suomalainen Tiedeakatemia. Academia Scientiarum Fennica.) (Folklore Fellows' Communications. No. 262.) ISBN 951-41-0809-4. ISSN 0014-5815. Balders död och de därpå följande händelserna spelar en central roll i skandinavisk mytologi. I den här monografin gör författaren, som är professor i skandinavistik vid Berkeley, ett försök att förstå myten genom ett närtudium av de relevanta texterna, Snorres Edda, den poetiska Eddan och Saxo Grammaticus "Gesta Danorum". Mot denna bakgrund kritiserar författaren tidigare försök att finna en enhetlig teori om Baldersmyten, och prövar i stället att tolka olika texter och traditioner om Balder i ljuset av det samhälle där de islänningar levde som på 1200-talet skrev ner myterna. Förutom ett inledande kapitel där bakgrunden till myten tecknas och tidigare forskning presenteras, behandlar förf. sitt ämne kronologiskt: det andra kapitlet handlar om Balders död, det tredje om hans begravning, det fjärde om försöket att föra Balder tillbaka från dödsriket. Hämnden på Loke tas upp i kapitel fem, och det avslutande sjätte kapitlet ägnas åt Ragnarök och den nya värld som följer därpå, där de döda gudarna Höder och Balder återuppstår. Boken avslutas med ett fylligt index. C.P.

Mírmanns saga. Edited by Desmond Slay. 216 s. Köpenhamn 1997. (C.A. Reitzels forlag.) (Editiones Arnemagnaeanae. Series A, vol. 17.) ISBN 87-7876-025-9. Mírmanns saga är en riddarroman, vars handling tilldrar sig i Europa på kejsar Neros tid. Redan sagans första ord "A daugum Clementis papa" antyder emellertid det perspektiv som dominerar historien om en jarl av Saxland, hans bistra öden och kvinnorna i hans liv — innan han slutar sina dagar i ett kloster.

Den populära sagan är helt eller delvis bevarad i 34 manuskript, varav främst två, ej helt fullständiga men delvis överlappande medeltida, som konstituerar kärnan i textgrupperna A och B, samt ett antal mer eller mindre fullständiga 1600-talsmanuskript vilka utgör kärnan i texterna C, D, E. Till dessa kommer ett 1800-talsmanuskript med några kopior, som kan utgöra en prosaversion av Mírmans rímur från 1500-talet (F). Stemma för de över tjugo A-manuskripten redovisas,

liksom, i ett diagram, täckningsgrad för de sju som på olika sätt utnyttjas i själva utgåvan. Dessutom ger ytterligare ett diagram en översikt över parallelliteten mellan de sex tryckta A-E-texterna. Bakom dessa redovisningar ligger ett ytterst omfattande arbete med manuskripten, i boken omfattande över 150 sidor.

Själva utgåvan innehåller dels en återgivning av A-E, dels, separat, F-texten. På så sätt vill utgivaren nå två mål: 1) A-texten får ett möjligt slut, och de tidigare ej utgivna varianterna ger A och B en kontext, och därmed möjlighet att värdera deras läsningar. 2) Utgåvan återger Mírmanns saga i alla sina existerande former, och därmed kan den ses som ett bidrag både till kodikologin och texthistorien men också till litteratur- och samhällshistoria. Resultatet tycks väl svara mot ambitionerna.

Utgåvan är försedd med bl.a. flera register: ett över namnen i Mírmanns saga samt ytterligare två, relaterade till introduktionen (namn, manuskript m.m.).

B.S.

Ordbog over det norrøne prosasprog. 1: a-bam. // A Dictionary of Old Norse Prose. 1: a-barn Redigert af Helle Degnbol, Bent Chr. Jacobsen, Eva Rode, Christopher Sanders, Porbjörg Helgadóttir. II + 453 s. København 1995 (Den arnamagnæanske kommission). ISBN 87-7001-280-6.

Ordbog over det norrøne prosasprog. ONP 1: Nøgle // Key. Redigert af Helle Degnbol, Bent Chr. Jacobsen, Eva Rode, Christopher Sanders, Porbjörg Helgadóttir. II + 453 s. København 1995 (Den arnamagnæanske kommission). ISBN 87-7001-281-4.

Detta är det första av elva planerade band i Den arnamagnæanske kommissionens *Ordbog over det norrøne prosasprog*, vars uppläggning presenterades i det registerband som kommissionen utgav 1989 (*Ordbog over det norrøne prosasprog: Registre*). Huvudredaktörer under arbetets gång har varit Björn Hagström (1978–86), Kirsten Wolf (1986–88) och Guðrún Ása Grimsdóttir (1990–92). Samtidigt med ordboksbandet publiceras ett särskilt häfte (*ONP 1: Nøgle*) som innehåller en användarvägledning, bibliografi, lista över förkortningar och symboler, samt rättelser till registerbandet och till första bandet. All text återges både på danska och engelska. Det samma gäller ordbokens betydelseangivelser.

C.P.

The Poetic Edda. Volume II. Mythological Poems. Edited with Translation, Introduction and Commentary by Ursula Dronke. 443 s. Oxford 1997. (Clarendon Press.) ISBN 0-19-811181-9. I förordet till utgåvan uppges att volym III, med Sigurdsdikterna relaterade till tysk tradition, och volym IV är långt komna, och att den fortfarande mycket använda volym I, som utkom 1969 och innehöll *Atlakviða*, *Atlamá*, *Guðrúnarhvöt* och *Hamðismál*, skall publiceras i uppdaterat nytryck. Med den nu aktuella volym II, som innehåller *Völuspá* (med *Baldrs draumar* som appendix), *Rígsþula*, *Völundarkviða*, *Lokasenna* och *Skírnismál*, skulle vi alltså snart ha den poetiska eddan i en ny fullständig utgåva med engelsk parallellöversättning.

Ursula Dronkes utgåva har främst ett litterärt syfte, att göra det möjligt för den vanlige läsaren att avnjuta eddadiktningens komplexitet och uttrycksfulla språk samt dess mytiska, religiösa och mänskliga tematik. Men detta syfte utesluter ingalunda — vid sidan av intressanta analyser av genre, struktur och idéinnehåll, proveniens- och dateringsdiskussioner, litterära och mytologiska jämförelser — en redovisning av manuskriptsituationen samt variantapparat och textkommentar. Dronke förenar lyckligt litterär sensibilitet med filologisk och historisk lärdom. Även om man inte är ense med henne i detaljfrågor, kan bara konstateras att en klassiker är på väg att fullbordas.

B.S.

Daniel Sävborg, Sorg och elegi i Eddans hjältediktning. 485 s. Stockholm 1997 (Almqvist & Wiksell International). (Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History of Literature. 36.) ISBN 91-22-01767-4. ISSN 0491-0869. Den traditionella synen på eddadikten *Guðrúnarhvöt* och andra elegier inom Eddan är att dessa utgör ett ungt inslag, tillkommet under medeltiden, och därigenom skilt från de mer genuina eddadikterna från vikingatiden. Denna uppfattning finner inget stöd i författarens kritiska granskning: hans studie visar att det inte finns något skäl att särskilja elegierna från övriga eddadikter utan att de två diktyperna verkar höra till samma poetiska tradition. Förf. kan t.ex. visa att sorgemotivet inte bara förekommer i elegierna, även om det är mer framträdande i dessa, utan snarare är ett permanent inslag i den fornnordiska/forngermanska heroiska poesin.

C.P.

*

Målsamlingar frå Christiansands og Agershuus Stifter av Ivar Aasen. Redigert av Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset. XLII + 187 s. Bergen 1997 (Norsk bokreidingslag L/L). (Skrifter fra Ivar Aasen-selskapet utgjevne av Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset, Serie A. Tekster nr. 4.) ISBN 82-7834-007-2. I Ivar Aasen-sällskapetets serie A utges Aasens efterlämnade manuskript. Denna volym omfattar följande sju arbeten, tillkomna under perioden november 1844 – november 1845: Oplysninger om Almuesproget i Stavanger Amt, Oplysninger om Almuesproget i Mandals och Nedernæs Amter, Oplysninger om Almuesproget i Tellemarken, Oplysninger om Almuesproget i Budskeruds Amt, Oplysninger om Almuesproget i den sydligste Deel af Kristians Amt tillige med Hedemarken, Oplysninger om Almuesproget i Gulbrandsdalen, samt Udkast til en Dialektlære, eller Forklaring over det inbyrdes Forhold imellem Sprogartene i Bergens, Kristiansands og Agershuus Stifter. I sin inledning ger Oddvar Nes en översikt över de utgivna manuskripten och deras tillkomst; inledningen innehåller också tre kartor över Aasens resor hösten 1844, våren 1845 och hösten 1845. — Boken avslutas med rättelser till band 2 och 3 i serien Skrifter frå Ivar Aasen-selskapet (Målsamlingar frå Sunnmøre, utg. 1994, och Målsamlingar frå Bergens Stift, utg. 1995). C.P.

Johan A. Schulze, Eit eldre jamningstilhøve i vest-vikversk. Andre deilen (Eldre jamning på -å). Bolkar med døme og finnestader. 78 s. Oslo 1997 (eget förlag). ISBN 82-992999-2-6. Detta är en fortsättning på författarens år 1972 utgivna del 1 om tilljämning i östra delen av yttre Telemark. Båda delarna har sitt upphov i en "hovuduppgåva" från 1957. De partier av denna som inte utnyttjades i del 1 återges här som en fotokopia av relevanta handskrivna sidor ur huvuduppgåvan, dock med en ny för hand införd paginering. B. P

Kjell Venås, Målvitskap og målrøkt. Festskrift til 70-årsdagen 30. november 1997. Redigert av Andreas Bjørkum, Botolv Helleland, Eric Papazian [och] Lars Vikør. 505 s. Oslo 1997 (Novus). ISBN 82-7099-291-7. Kjell Venås hyllas här på sin sjuttioårsdag med en volym innehållande trettio av hans tidigare tryckta artiklar, utvalda av jubilaren själv. I en in-

ledning ger utgivarna en kort presentation av festföremålet. Artiklarna, av vilka somliga har reviderats före nytryckningen, är grupperade i ämnesområdena Målføre og sosiolingvistik, Grammatikk, Språk- og faghistorie, Nynorsken i dag, och Namn och Dikting; redan dessa rubriker visar den stora spännvidden i Venås forskning. Boken innehåller dessutom en "Helsingliste" och en bibliografi av Lars Vikør som kompletterar den Tove Bull publicerade i festskriften till Venås på hans sextioårsdag. Det är utmärkt att som här få ett stort antal artiklar av en av de mest betydande av dagens nordister samlade i en volym.

C.P.

Tor A. Åfarli, Syntaks. Setningsbygning i norsk. 190 s. Oslo 1997 (Det Norske Samlaget). ISBN 82-521-4369-5. Med utgångspunkt i nyare generativ grammatik går förf. i denna grundläggande introduktion i norsk syntax igenom centrala syntaktiska ämnesområden som verbal och icke-verbal funktion, flyttning, frasstruktur, frastypologi, ordföljdsanalys och satstypologi. Boken är samtidigt en införelse i syntaktisk teori, terminologi och analysteknik, där förf. hela tiden strävar efter att lära läsaren att analysera satser och att skriva meningsfullt om syntaktiska ämnen. Preliminära versioner av boken har använts några år på grundfagsnivå i nordiska språk vid universitetet i Trondheim. I anslutning till texten finns gott om övningsuppgifter. Boken, som avslutas med en definitionsordlista och ett register, bör lämpa sig utmärkt för den som vill sätta sig in i den syntaktiska beskrivningens grunder.

C.P.

*

Poul Lindegård Hjorth, Matthias Moth og Ovids Metamorfoser. 173 s. København 1997 (C.A. Reitzels Forlag). (Universitets-Jubilæets danske Samfunds skriftserie. Nr. 543.) ISBN 87-7876-032-1. I ANF 1980 anmälde Sven Benson Poul Lindegård Hjorths utgåva 1979 av valda delar av den danske lexikografen Matthias Moths dittills otryckta, fullständiga översättning till danska vid 1600-talets slut av Ovidius Metamorfoser. Hjorths praktutgåva omfattade ungefär femtedelen av Moths översättning. Huvudvikten lades då vid den textfilologiska editionen. I inledningen redogjordes för förhållandet mellan original och översättning, liksom för Moths behandling av namnförrådet, men då med medvetet ofullständiga bakgrundsundersökningar av förlagor och käll-

skrifter. Nu presenteras en svit mera genomträngande studier av Moths arbete med avseende på text-, kommentar- och översättartraditioner. Den inleds med en redogörelse för planerna på en reviderad utgåva av Moths handskrift redan efter hans död 1719 och en utvidgad analys av handskriftens och kopparstickens öden därefter. En naturlig utgångspunkt är den 1719 tryckta auktionskatalogen över Moths efterlämnade boksamling, som bl.a. innehåller de Metamorfosutgåvor och översättningar som Moth själv bevisligen ägde. Punktundersökningar i text- och kommentarverken visar, att det fr.a. var Nicolaus Heinsius arbeten som legat till grund för Moths bemödanden. Men även andra källor har bidragit, och Moth har fortsatt att bearbeta sin text, främst avseende rim och namnförråd. Avslutningsvis försöker Hjorth besvara två frågor: Varför valde Moth att ge sin översättning bunden form? Varför valde han sina i olika avseenden fördanskade specialformer av de klassiska namnen i grundtexten? Slutsatserna blir att Moth i stort sett följde en etablerad kommentartradition, att hans eget nyskapande inte var så genomgripande, som man kanske tidigare förutsatt. Exkursivt redogörs för kopparsticken som illustrerar Metamorfosutgåvorna, inklusive de som skulle ha illustrerat Moths egen utgåva, som ju aldrig kom till stånd. Därmed illustreras också Hjorths grundliga textanalyser i den föreliggande boken på ett sätt som högeligen berikar dess kulturhistoriska värde.

G.H.

Ord, Sprog og artige Dict. Et overblik og 28 indblik 1500–1700. Festskrift til Poul Lindegård Hjorth. Redigeret af Flemming Lundgreen-Nielsen, Marita Akhøj Nielsen, John Kousgård Sørensen. 549 s. København 1997 (C.A. Reitzels Forlag). (Universitets-Jubilæets danske Samfunds skriftserie. Nr. 544.) ISBN 87-7876-034-8. Den 24 juli 1997 fyllde professor Poul Lindegård Hjorth 70 år. Han hyllades då med denna magnifika festskrift, vars titel är hämtad från Anders Sørensen Vedels karakteristik av stilen i de av honom år 1591 utgivna *It Hundrede vduaalde Danske Viser* ("Nu staar oc ingen anden steds til at finde saadane Danske Ord/Sprog oc artige Dict"). Som framgår av titeln avgränsas bidragen till perioden 1500–1700, en tid som i Danmark likaväl som i Sverige var avgörande för utvecklingen av skriftspråket till ett relativt enhetligt och normerat riksspråk. Den i undertiteln utlovade "Overblik" är skriven av Flemming Lundgreen-Nielsen, som elegant och lärt ger en överblick över vad som har skrivits om de två seklernas språk och språkutveckling samt — väl så viktigt — vad som återstår att göra.

Att redovisa samtliga 28 "indblik" låter sig självfallet inte göra. De flesta har danska författare, tre (av Sven Benson, Bertil Ejder och Gösta Holm) svenska. Flertalet viktiga aspekter på tidens språk och litteratur tas upp: religiös litteratur, folkvisor, lärd litteratur, juridiska texter, dramer, musiktryck och den litterära kanon i Danmark före år 1700.

Poul Lindegård Hjorth hann inte uppleva mycket av sitt åttonde decennium. Han gick bort den 21 maj 1998. En nekrolog över honom återfinns i detta nummer av ANF. B.P.

Knud Sørensen, A Dictionary of Anglicisms in Danish. 405 s. Copenhagen 1997 (Munksgaard). (Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-filosofiske Skrifter. 18.) ISBN 87-7304-284-6. ISSN 0023-3307. Knud Sørensen har sedan länge intresserat sig för anglicismer i danskan och gav redan 1973 ut en bok i ämnet (*Engelske lån i dansk*). Hans nu utgivna omfångsrika ordbok, som baserar sig på egna excerperingar från huvudsakligen tryckta källor av olika slag, är historisk och försöker dokumentera det engelska inflytandet på danskan från äldsta tider och fram till nu. Lånen delas in i direkta lån (*feedback*), översättningar (*armvridning* från *arm-twisting*), hybrider (*grapefrugt* från *grapefruit*), semantiska lån (*duer* från *doves*, *høge* från *hawks*), formella anpassningar (*minelægger* i stället för *mineudlægger*, från *mine-layer*), förkortningar (*ADB*), akronymer (*AIDS*), pseudoanglicismer (*aircondition* för *airconditioning*), indirekta anglicismer (*roligan*, till *hooligan*), fraser (*arbejd-langsomt aktion*, från *go-slow-action*), idiom och ordspråk (*skyde sig selv i foden, tid er penge*), syntax (*kommentere på* i stället för *kommentere*). Den enskilda artikeln innehåller, förutom uppslagsord, dessutom information om uttal, ordklass, proveniens, betydelse, kronologi och bruklighet. Vidare ges exempel på ordet eller frasen plus en översättning till engelska, samt i förekommande fall korshänvisning.

Undantagsvis kan man kanske tycka att definitionen av *anglicism* är väl vid. Vi har ju lånat bruket med utegrillning från USA. Men innebär det att *havegrill* språkligt härrör från *barbecue*? Och kan ett egennamn eller åtminstone ett egennamnsliknande ord som *Beatles* räknas som en anglicism? Men som har nämnts hör sådana fall till undantagen. Sørensen har skrivit en väl genomtänkt och innehållsrik ordbok, relevant inte bara för danskan utan också för de andra nordiska språken. B.P.

*

Aspekter på växtnamn. 128 s. Umeå 1997 (Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå). (Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie E. Växtnamn. Nr 1.) ISBN 91-86372-30-0. ISSN 1402-6783. Hösten 1995 belönades professor Sigurd Fries med stiftelsen Språk och kulturs stora pris. I samband med detta arrangerades ett växtnamnssymposium. Tio av de föredrag som hölls då publiceras här. Tack vare Sigurd Fries' insatser har DAUM numera, enligt arkivchef Jan Nilssons förord till utgåvan, landets förnämsta växtnamnssamling, och volymen har fått bli den första i en ny serie ägnad åt just växtnamn. Det första bidraget i symposierapporten är som sig bör signerat av Sigurd Fries och utgör en lärdomshistoriskt värdefull översikt över växtnamn i svenska floror från fr.a. språkvårdssynpunkt. Det framgår att debatten om lämpliga växttermer var som livligast vid förra sekelskiftet men att inga språkforskare deltog offentligt. Ingegerd Fries skriver om växtnamn i skönlitteraturen, liksom Edgar Platen, som skildrar bl.a. blommetaforer i Heines *Die Harzreise*. Jan Nilsson behandlar några nordiska ord för 'tuvull', 'ängsull', och Gunnar Persson analyserar olika språks val av attribut vid namngivning av några svamparter. Övriga ämnen som tas upp är fjällkvannen (Phebe Fjellström), växtord i svenska idiom (Bengt Odenstedt), ordet *förgätmigej* (Mats Rydén) och folklig botanik (Margareta Svahn). Utanför ämnet växtnamn faller det sista bidraget, av Karin Viklund, om växter och växters användning i ett arkeobotaniskt perspektiv. B.P.

Jan Carlquist & Jonas Carlquist, Nådig Fru Kristinas andaktsbok — möte med en bannlyst kvinnas fromhetsliv. 224 s. Örebro 1997 (Libris). ISBN 91-7195-128-8. Den fru Kristina som åsyftas i titeln på den här anmeldda boken är fru Kristina Nilsson Gyllenstierna (1499–1559), främst känd som den som ledde försvaret av Stockholm mot danskarna 1520. Hon föddes som katolik och dog som evangelisk luthersk kristen. Under sitt forskningsarbete med religiösa fornsvenska handskrifter (se ANF 1997 (112): 206 f.) fann Jonas Carlquist hennes andaktsbok, som härmed publiceras i översättning till nusvenska, med inledande utförliga kommentarer som ger den historiska och religiösa bakgrunden. Handskriftens originaltext återges däremot inte, vilket gör boken mer intressant för religionshistoriker och religiöst intresserade än för renodlade språkforskare. B.P.

Lisa Christensen, Framtidsuttrycken i svenskans temporala system. 222 s. Lund 1997 (Lund University Press). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A 52.) ISBN 91-7966-422-9. ISSN 0347-8971. Futurum i svenskan uttrycks antingen med futuralt presens, futuralt *skola* eller futuralt *komma*. I denna gedigna och insiktsfulla avhandling undersöker förf. vilka kontextuella krav som måste vara uppfyllda för att de tre uttrycken ska fungera som framtidsuttryck. Som ett steg på vägen mot att lösa denna uppgift undersöker förf. Reichenbachs och Vikners tempusmodeller och visar att dessa är otillräckliga för hennes syften. Hon utvecklar därefter själv en övergripande modell över svenskans tempussystem, enligt vilken den temporala informationen hos en finit sats bestäms av tempussuffixen (presens/preteritum), inom- och utomspråklig kontext, och hjälpverb som informerar om den temporala relationen mellan överordnat och underordnat verb. Efter en grundlig genomgång av hur de tempusbestämmande kategorierna verkar följer en detaljerad presentation av svenskans centrala verbala framtidsuttryck. Christensens avhandling innebär ett stort steg framåt i vår förståelse av hur språket uttrycker temporal information. C.P.

Mats Eriksson, Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion. 307 s. Uppsala 1997 (Institutionen för nordiska språk). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 43.) ISBN 91-506-1196-8. ISSN 0083-466. Den vardagliga, muntliga berättelsen bland ungdomar på 10–15 år är studieobjektet för denna doktorsavhandling, som syftar till att beskriva strukturella, interaktiva och funktionella aspekter på berättandet, d.v.s. på strategierna för introduktionen av en berättelse i samtalen, konstruktionen av själva berättelsen, bruket av direkt anföring och personbeskrivning, liksom på lyssnarens roll och gensvar, på sättet av avsluta berättelsen och på deltagarnas uppfattning av denna. Iakttagelserna relateras bl.a. till berättare av olika kön och ålder. Berättelserna hämtas ur ljudinspelade samtal och motsvarande transkriptioner, studerade ur ett deltagarperspektiv. Av lätt insedda skäl begränsas analysen till de hörbara, språkliga uttrycksmedlen på bekostnad av de utomspråkliga. I tabeller och figurer illustreras det omfattande undersökningsmaterialet: fundamentstyper, lexikala anföringsmarkörer, ålders- och könsfördelade frekvenser av direkt anföring av olika slag, antalet revolt- respektive missödesberättelser, berättelsemönster med en eller två höjdpunkter m.m. Sammanfattningsvis diskuteras de vunna resultaten rörande ung-

domarnas berättande, d.v.s. berättelsens konstruktion, deltagarnas interaktion, berättandets struktur och funktion i ungdomarnas samtal och flickors respektive pojgars skilda berättarstil. G.H.

Lennart Helspong [och] Per Ledin, Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys. 303 s. Lund 1997 (Studentlitteratur). ISBN 91-44-37301-5. I denna bok, som främst riktar sig till universitetsstudierande, presenterar författarna en analysmetod för brukstexter, d.v.s. texter som vi utnyttjar för att få eller ge information om omvärlden och för att ordna våra privata eller offentliga angelägenheter. De inledande fyra kapitlen bildar upptakt till textgranskningen: här tar förf. bl.a. upp frågan om vad som kännetecknar brukstexter och varför man analyserar dem. Under rubriken Vad är en text? anger förf. ett antal egenskaper hos det som brukar kallas "text": en text är kommunikativ, intentionell, verbal, stabil, koherent, konventionell och kreativ. Bokens andra del presenterar författarnas analysmetod, först översiktligt och sedan mer i detalj. Analysmetoden har tre huvuddelar, där den första tar sikte på kontexten eller textens sammanhang, den andra textens form, innehåll och interpersonella struktur, och den tredje själva stilanalysen, där iakttagelserna rörande textens sammanhang och uppbyggnad syntetiseras. Bokens tredje del illustrerar hur analys sättet kan tillämpas för olika syften: ett hermeneutiskt, ett retoriskt och ett ifrågasättande. Boken avslutas med en presentation kapitel för kapitel av den litteratur som författarna hämtat uppslag ifrån, en referenslista och två register. C.P.

Monica Johansson, Lexicon Lincopense. En studie i lexikografisk tradition och svenskt språk vid 1600-talets mitt. 428 s. Göteborg 1997 (Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning). (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. 21.) ISBN 91-628-2536-4. ISSN 0348-7741. Denna doktorsavhandling är den första monografiska rapporten från forskningsprojektet "Lexikografisk tradition i Sverige", som startade 1986. Det efter tryckorten benämnda Lexikon Lincopense eller helt enkelt Lincopensen, högtidligare kallat Dictionarium Latino-Sveco-Germanicum, trycktes 1640. Lexikonets författare var läraren, sedermera biskopen i Linköping Jonas Petri Gothus. Avhandlingens syfte är att genom jämförelser med samtida texter undersöka, vilken betydelse lexikonet hade för den språkliga nydningen av svenskan. Av Lincopensens tre

delar, det latinsk-svensk-tyska lexikonet, det svenska indexet med latinska motsvarigheter och det över tyska ord med latinska motsvarigheter, är det de två svenska inslagen som huvudsakligen tilldrar sig intresset, bl.a. deras inbördes påverkan. Det omfattande ordboksarbetet sätts också in i sitt större, lexikografihistoriska sammanhang, med forskningsöversikt, beskrivningar av tillkomstmiljö, utformning, språkbruk (företrädesvis ortografi och ordbildning), inhemska och kontinentala förebilder etc. Givetvis undersöks även arbetets inverkan på den efterföljande lexikontraditionen. Härvidlag är ordbokens roll som förstabeläggs-källa för SAOB särskilt intressant som spegling av ordförrådets nytillskott vid 1600-talets mitt. Lincopensens svenska index blev förebild för en rad svenska ordlistor. Som latinlexikon var den ett pionjärverk med betydelse fr.a. för sin samtid. Då boken redan vid tillkomsten snarast var språkligt konservativ, fick den inte någon större inverkan på den efterföljande språkliga utvecklingen. Som källa för förstagångsbelägg är Lincopensen ett bra exempel på "dubbelnatur", eftersom den å ena sidan i så hög grad återspeglar från latinet och tyskan översatta kulturhistoriska företeelser, varav en del direkt hör till antikens samhällsliv, vilket resulterat i död- eller sällsynthetsmarkerade notiser i SAOB. Å andra sidan har Lincopensen givit SAOB åtskilliga förstabelägg på ännu levande ord i svenskt språkbruk. G.H.

Gunlög Josefsson, On the principles of word formation in Swedish. 183 s. Lund 1997 (Lund University Press). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A 51.) ISSN 0347-8971, ISBN 91-7966-416-4. Denna doktorsavhandling inför den generativa grammatikens minimalistiska program i ordbildningsläran. Josefsson argumenterar för att syntaxens principer är giltiga också där och är därigenom snarare transformationalist än lexikalist. Å andra sidan räknar hon inte med att morfem och ordstammar har en egen ordklassstillhörighet utan låter ordklassdragen uppbäras av böjningsändelserna. Stammarna har i stället ontologiska egenskaper eller tendenser. I synnerhet deras aktionsart, enligt ett system med fem klasser, ses som en förklaring till restriktioner i kombinationsmöjligheterna.

Efter inledningskapitlet följer ett avsnitt om den teoretiska ramen och en skiss av avhandlingens viktigaste ideer. Därefter följer kapitel om sammansättning, om avledning med suffix och med prefix, om particip och kortare diskussioner av begreppet huvudled (head), ordbildningsprincipernas universalitet och lexikon. Bl.a. diskuteras grän-

serna mellan sammansättning, avledning och böjning. Det faktum att avledningar med betonade suffix kan innehålla fogemorfem på samma sätt som sammansättningar förklaras t.ex. av stammens aktionsart, medan alternativa, mer traditionella förklaringar som att betoningen kan ses som grund för regeln inte hinner diskuteras. Teoretiserande avhandlingar måste ibland begränsa dataurvalet till data som är viktiga för den egna teorin — G.J. faller väl inte i denna fälla, men hinner förstås inte heller samla in ett stort empiriskt material som kunde visa hur övergången från lexikaliseringar till produktiva ordbildningar ser ut i detalj.

Boken är pedagogiskt skriven och klart disponerad men trots detta något svår att tillägna sig för en läsare som inte är van med den teoretiska modellen, dels på grund av att argumentationen av utrymmesskäl ibland blir ensidig, dels för att traditionella termer av teoretiska skäl ersätts med nya. Boken innehåller dock många förtjänstfulla lösningar. Dess förtjänster ligger både i den konsekventa tillämpningen av en ny teori och i förklaringarna av nya detaljakttagelser. E.A.

Olle Josefsson (red.), Svenskan i IT-samhället. 205 s. Uppsala 1997 (Hallgren & Fallgren). (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter. 28.) ISBN 91-7382-743-6. I bokens tio kapitel belyser ett antal språkforskare och språkvårdare vilken betydelse datorerna har för språkutvecklingen. Kapitlen är ordnade kring fyra frågor: hur påverkas svenskan i texter skrivna med ordbehandlare (bidrag av Patric Hadenius, Richard Domeij, Brita Swahn och Lars Melin), vad händer med språket när man översätter med datorns hjälp (bidrag av Bengt Sigurd och Lars Ahrenberg/Magnus Merkel), vad utmärker det dialogiska skriftspråk som utvecklas i datorkommunikationen (bidrag av Kerstin Severinson Eklundh och Anna-Malin Karlsson) och vilka problem och möjligheter innebär datoranvändningen för den etablerade språkvården (bidrag av Ola Karlsson och Hans Karlgren). Varje avsnitt inleds med en översikt av redaktören. I sin inledning pekar Josefsson på ytterligare områden som hade varit intressanta att belysa (hur gör man sin hemsida så tillgänglig som möjligt, vilken roll spelar datorerna för dem som har olika former av språkliga handikapp, o.s.v.). Josefsson påpekar också att det är svårt att avgöra vilka fenomen i språket som är specifikt datorbetingade och vilka som har andra ursprung. C.P.

Ulla-Britt Kotsinas, Anna-Brita Stenström och Anna-Malin Karlsson (utg.), Ungdomsspråk i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium. 248 s. Stockholm 1997 (Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet). (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS. 43.) ISBN 91-86762-45-1. ISSN 0348-3568. I denna volym publiceras femton föredrag från symposiet "Ungdomsspråk i Norden", som ägde rum i Stockholm i juni 1996; dessutom innehåller boken en fyllig inledning av Ulla-Britt Kotsinas och fyra översikter över ungdomsspråksforskning i Danmark (Mette Kunøe), Finland (Mirja Saari), Norge (Gunnstein Akselberg) och Sverige (Bengt Nordberg). Penelope Eckerts plenarföredrag "Why ethnography?" har som syfte att argumentera för bruket av etnografiska metoder inom sociolingvistik; som bakgrund använder hon en studie av fonologisk variation i språket hos ungdomar i Detroit's förorter. Det andra plenarföredraget, Ben Ramptons "Sociolinguistics, cultural studies, and new ethnicities in interaction", utvecklar samspillet mellan sociolingvistisk diskursanalys och antropologiska och sociologiska studier av ungdomars kultur. Bland de övriga bidragen märks Anna Gunnarsdotter Grönbergs undersökning av ordvariation bland högstadiungdomar i Göteborgsområdet, Tore Kristiansens studie av hur ungdomar i Næstved-regionen uppfattar den språkliga normsituationen och vilken betydelse detta har för deras eget språkbruk, Stina Aasheims kartläggning av ordförrådet i flerspråkliga ungdomsmiljöer i Oslo, och Kristina Suikkaris presentation av hur tvåspråkiga svensk-finska tonåringar kan använda sitt andraspråk svenska för att förmedla pragmatisk information.

C.P.

Astrid Lundgren, Ordbok över Nysättramålet — en nordvästerbottnisk dialekt. 324 s. Umeå 1997 (Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå). (Språk- och folkminnesinstitutet. Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. Serie A. Dialekter. Nr 12.) ISBN 91-86372-31-9. ISSN 0280-5553. Nysätra är en av de mindre socknarna i Västerbotten och ligger mellan Lövånger och Bygdeå i landskapets kustland. Från socknen utges nu en dialektordbok på närmare 10 000 ord. Uppslagsorden är tryckta i halvfet stil och består som sig bör av en riksspråklig form, konstruerad i de fall då ordet saknas i riksspråket. Så kommer uppgift om ordklassstillhörighet, uttal med grov beteckning, böjning och betydelse med frasexempel. Läsaren får ingen återgivning ord för ord av fraserna utan en (ibland ganska fri) översätt-

ning. Vad som borde ha skrivits *snottermyren* skrivs *hjordtronmyren*, *sno* skrivs *vänd*, *lilljuldag* *julafton* etc. Men detta är tyvärr snarare regel än undantag i svenska dialektordböcker och ingenting som författaren kan klandras för. Hon har åstadkommit en gedigen ordbok av intresse både för traktens folk och för språkforskare.

Det saknas ett helt ark, ss. 225–241, i anmälares exemplar. Förhoppningsvis är detta en enstaka miss av bokbindaren. B.P.

MISS Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket vid Göteborgs universitet. Göteborg 1997. ISSN 1102-4518.

Nr 17 Marika Lagervall, Betydelseförändring i teori och praktik. 56 s.

Nr 18 Ela Dura, Substantiv och stödverb. 25 s.

Nr 19 Marika Lagervall, Förnamn i Göteborg på 1700-talet. 85 s.

Nr 20 Karolina Wirdenäs, Diskussion och gräl i vardagssamtal. 60 s.

För två av årets fyra MISS-volymer svarar Marika Lagervall. Hennes undersökning av förnamnsskicket i 1700-talets Göteborg väger otvivelaktigt tyngst. Genom studium av 4 707 dopnamn fördelade på 3 334 namnbärande personer beskriver hon över tid namnrikedom, flernamnsbruk, dubbelnamnens sammansättning, stavelseantal, ursprung, frekvens, modevägar, könsskillnader och socialt betingade geografiska skillnader. Under seklet slår flernamnsbruket igenom, först i staden och sedan på omgivande landsbygd. Flicknamnen är till stavelseantalet avgjort längre, och de är mera utsatta för modets växlingar.

Undersökningen av ordens betydelseförändringar rör ett urval besläktade samnordiska ord, som undergår olika betydelseförskjutningar i de nordiska språken, med eller utan samtidigt bibehållen grundbetydelse. Efter en vetenskapsteoretisk, metodisk och terminologisk exposé prövas hypoteserna diakroniskt och synkroniskt på listorna över de utvalda orden. Materialet är för litet för att tillåta helt säkra eller vittgående slutsatser, men undersökningen är en spännande aptitretare för den semantiskt intresserade.

Ela Duras utgångspunkt är lexikala flerordsenheter i ett avhandlingsarbete om automatisk textanalys av svenska, d.v.s. lexikalisk komposition av fr.a. verb+substantiv och verb+substantiv+preposition, detta med åtföljande sammanfattningsaccent i talspråket (tyvärr mindre användbar i en textundersökning) och utmärkande morfosyntaktiska drag i såväl tal som skrift. Materialet hämtas ur den lexikaliska databasen över svenskan vid Språkdata i Göteborg. Undersökningens

urvals- och resultatgrupper listas i appendix och de finns också tillgängliga och sökbara på datanätet.

Även Karolina Wirdenäs återger sitt material i appendix. Hennes undersökning analyserar hierarki och samarbete, ålders- och könsfaktorer i samtalsituationerna diskussion respektive gräl mellan grupper av personer som känner varandra väl. Syftet är att strukturellt och funktionellt beskriva skillnader och att förklara varför diskussion övergår i gräl i den ena samtalsgruppen. Det gäller enkönade gruppsamtal om vardera cirka en timmas längd. Det är mansgruppen som grälar. Oenighet förekommer även i kvinnogruppen, men utan att övergå i gräl. Slutsatserna är med hänsyn till det spröda materialet kanske inte helt övertygande, men spännande nog för att man gärna skulle vilja ta del av en utvidgad tillämpning av metodik och teoriresonemang. G.H.

Muriel Norde, The History of the Genitive in Swedish. A case study in degrammaticalization. XVI + 268 s. Amsterdam 1997 (Vakgroep Skandinavische taal- en letterkunde. University of Amsterdam). ISBN 90-9010785-1. I denna avhandling undersöker förf. hur genitiven utvecklats i svenskan från en morfologisk kasusändelse till en enklitisk frasmarkör; undersökningsperioden sträcker sig från runsvensk tid till mitten av 1500-talet. Förf. vill bl.a. besvara frågan om vilka språkliga och utomspråkliga omständigheter som möjliggjorde uppkomsten av en ny possessiv konstruktion, hur och när genitiv-s spreds till andra deklinationer än de där det ursprungligen hörde hemma, och när -s övergick från att vara en ändelse till en frasmarkör. Förf. studerar också hur utvecklingen av -s som frasmarkör är relaterad till andra grammatiska förändringar, som nedslipningen av böjningsändelserna och uppkomsten av en mer fast ordföljd. Remarkabelt är att förf. inte diskuterar gruppgenitivens roll i sammanhanget. I appendix ges en översikt dels av det fornsvenska kasussystemet, dels av de semantiska relationer som den adnominala genitiven uttryckte i fornsvenskan. Boken avslutas med en sammanfattning på holländska. C.P.

Magnus Olsson, Swedish numerals in an international perspective. 207 s. Lund 1997 (Lund University Press). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. A 50.) ISSN 0347-8971, ISBN 91-7966-413-X. Denna doktorsavhandling om svenska räkneord försöker ge en mångsidig bild av de svenska räkneordens bildning, deras morfonologi och syntax, men

täcker också andra aspekter som pragmatik, utveckling och universella principer.

Det kalejdoskopiska inledningskapitlet ger tyvärr inte en rättvis bild av avhandlingens röda tråd, och avslutningens avsnitt om betydelseforskjutningar hänger kanske inte riktigt ihop med diskussionen av räkneord. Men däremellan presenteras en rikedom av data. Räkneordens ordklassstillhörighet diskuteras, morfonologin hos kardinaltal, ordinaltal, bråktalsformer och s.k. konkreta former (avledda substantiv som *femma*) behandlas. Framställningen interfolieras av etymologiska detaljer, jämförelser med andra språk och notiser om kulturhistoria. Ett kapitel ägnas åt specialegenskaper hos räkneorden *noll*, *ett* och *två*, och ett kapitel åt räkneordens struktur.

Etymologier och formella beskrivningar är kanske inte alltid helt korrekta, men avhandlingens förtjänster ligger snarare på annat håll – i samligen av intressanta data, i diskussionen av relationerna mellan besläktade former, i reflexionerna kring universella drag i räkneordens bildning. En huvudtes är att lågproduktiva mönster (lexikaliseringar) går före högproduktiva. Men man får också en inblick i hur olika bildningsprinciper tävlar med varandra t.ex. vid bildningen av bråktal eller beteckningar för årtionden.

Speciellt intressant är kapitlet om uttalet av årtal, som direkt tar ställning i språkvårdsdebatten. Olsson föredrar uttalet *år tvåtusen* framom *tjugohundra* och anför data från ett flertal språk som tycks ge stöd för tanken att varianter med *hundra* används bara när de är kortare än varianten med *tusen*. Naturligtvis kunde också andra argument ha diskuterats, men det finns säkert anledning till att återkomma till denna fråga i språkdebatten.

E.A.

Studier i svensk språkhistoria 4. Förhandlingar vid Fjärde sammankomsten för svenska språkets historia Stockholm 1–3 november 1995 utgivna av Patrik Åström. 218 s. Stockholm 1997 (Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet). (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS. 46.) ISBN 91-86762-46-X. ISSN 0348-3568. Som påpekas i förordet till denna symposierapport kom aspekter på språkkontakt att i viss mån dominera den fjärde sammankomsten för svenska språkets historia. Redan i det första bidraget, av Ernst Håkon Jahr, tas temat upp i form av en diskussion om kontakten mellan nordiska och medellågtyska under senmedeltiden. På goda grunder argumenterar Jahr för att det rörde sig om en dialektkontakt

och inte om en språkkontakt och att det tidigare förmodade pidgin-språk som skulle ha uppstått i samvaron mellan tyskar och nordbor är en fantasiskapelse. Bland andra bidrag av större räckvidd kan nämnas föredraget av Claes-Christian Elert om språket i södra Skandinavien under bronsåldern, där Elert hävdar att ett germanskt språk kom hit först 1000 till 500 år f.Kr. och att språket dessförinnan var ett indo-europeiskt baltiskt språk eller ett finsk-ugriskt språk — eller bådadera. Ett annat beaktansvärt bidrag lämnas av Muriel Norde, som menar att den svenska genitiven numera bör betraktas som enklitisk determinator och inte som en kasusändelse. Åtskilliga andra artiklar hade varit förtjänta av att dra fram, men de här nämnda kan räcka som smakprov. B.P.

Svenskan i Finland 4. Föredrag vid fjärde sammankomsten för beskrivningen av svenskan i Finland. Åbo 25–26 april 1997. Redigerade av Saara Haapamäki. 265 s. Åbo 1997 (Svenska institutionen, Åbo akademi). (Skrifter från Svenska institutionen vid Åbo akademi. 3/1997.) ISBN 952-12-0071-5. ISSN 1237-8445. I denna volym publiceras i bearbetat skick arton av sektion föredragen och de två plenarföredragen, Kjell Herberts: "Svenska som minoritets- och majoritetsspråk i Finland — några sociologiska reflektioner" och Ulf Teleman: "Taxonomin i Svenska Akademiens grammatik. Några problem och lösningar". Flera artiklar behandlar svensk-finsk språkkontakt, men här finns också bidrag om svenska språket och finlandssvenskan. Erik Andersson skriver om svenska rörelseverb och måladverbial, Hanna Lehti-Eklund om *alltså* som diskurspartikel, Anne-Marie Londen om *liksom* i ett finlandssvenskt radiosamtal och Caroline Sandström om genus i Sibbodialekten. I en intressant liten studie visar Carita Rosenberg-Wolff hur prosodiska drag som intonation och paus kan ha en klar pragmatisk funktion. Mikael Reuter ställer frågan "Hur annorlunda är finlandssvenskan?" och visar med utgångspunkt i stickprov från finlandssvensk tidningstext 1997 och en remisdebatt i Svenska Finlands folkting att över 99% av den skrivna och talade finlandssvenskan är ren svenska. Bland övriga bidrag märks Kaisa Alanens studie av avgränsning som ett aspektuellt särdrag och Marianne Nordmans undersökning av bruket att använda stor bokstav vid sammansättningar med egennamn som förled (*Borgåbo* eller *borgåbo*). C.P.

Gunilla Söderberg, *Taga, bagare, Bragby. Om g för äldre k i svenskan*. 203 s. Uppsala 1997 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 42.) ISBN 91-506-1192-5. ISSN 0083-4661. Syftet med denna avhandling är att skilja de fall av *g* för äldre *k* som beror på inhemsk utveckling i svagton från fall med annat ursprung. I inledningskapitlet ges forskningshistorik, skissas utvecklingen *k > g* i de andra nordiska språken och presenteras materialet. Därefter följer specialstudier i separata kapitel av suffixet *-lig*, adjektivet *fattig*, verbet *taga* med substantiv bildade till verbet, pronomenet *någon*, pronomenen *jag*, *mig*, *dig*, *sig*, substantivet *bagare*, det fornsvenska och dialektala *skom(m)are* 'skomakare', det fornsvenska *stegharahus* med dialektala särutvecklingar, orden *piga*, *bägare*, *koger* och *svag*, samt diverse ortnamn, däribland *Sverige*. Förf. menar att suffixet *-lig* "beror på inhemsk övergång *k > g* men inte skall förstås som resultatet av en renodlad svagtonutveckling"; att *fattig* har undergått en mer komplicerad förändring, under påverkan av bl.a. bildningarna på *-lig*; att formen *skom(m)are* beror på analogi med andra yrkesbeteckningar på *-are*; och att *bagare*, *stegharahus*, *bägare*, *koger*, *piga* och *svag* är att betrakta som danismer. Påverkan från danskan ligger också bakom formen *Sverige*. Kvar står verbet *taga* samt pronomenen *någon*, *jag*, *mig*, *dig* och *sig*, där *g* beror på en särskild utveckling i svagton, som tycks ta sin början under äldre fornsvensk tid, med utbredningscentrum i Mellansverige. De former som kan räknas som danismer är från yngre fornsvensk tid.

Gunilla Söderberg har åstadkommit ett gediget lärdomsprov. Alla resultat är väl inte lika övertygande, men förf. resonerar genomgående klokt och kunnigt och har utökat vårt kunnande om fornsvenskans utveckling i en ingalunda oviktig ljudhistorisk detalj. B.P.

Till Barbro. *Texter och tolkningar tillägnade Barbro Söderberg den 23 september 1997 utgivna av Roger Andersson och Patrik Åström*. 173 s. Stockholm 1997 (Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet). (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS. 45.) ISBN 91-86762-47-8. ISSN 0348-3568. Till professor Barbro Söderbergs 65-årsdag utkom denna festskrift, huvudsakligen författad av forskare som är eller har varit hennes doktorander vid Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. Flertalet bidrag berör svenska språkets äldre historia. Roger Andersson undersöker medeltida vidimationshandlingars variation i förhållande till ori-

ginalet, Inger Larsson skriver om kvinnans beseglingar av medeltida urkunder, Rune Palm belyser runkunsskapen under medeltiden, Gisela Vilhelmsdotter analyserar Ivan Lejonridderen som utvecklingsroman, Alexander Zheltukhin skildrar renässansskolor och stavelnormer, och Patrik Åström presenterar bibeldramat *De creatione mundi*, ett av de äldsta på det svenska språket. Övriga bidrag är av Jonas Carlquist, som skriver om Olle Hedbergs *Får jag be om räkningen*, och Per Ledin, som i Bakhtins efterföljd ger en intertextuell tolkning av apotekens broschyr om smärta. Därutöver förtecknas Barbro Söderbergs tryckta skrifter 1975–1996. B.P.

*Anna-Britta Wallerstedt, Den receptiva ordförståelsen hos invandrar-elever och deras inlärningsituation. En studie genomförd i åk 1 på Omvårdnadsprogrammet. 149 s. + 9 bilagor. Göteborg 1997 (Institutet för svenska som andraspråk, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet). (ROSA. Rapporter om svenska som andraspråk. 1.) ISSN 1403-1353. Detta är en undersökning av ordförståelsen hos invandrar-elever som har börjat sina studier i årskurs 1 i Omvårdnadsprogrammet. Två tester har använts med ord och uttryck presenterade dels fristående, dels i en kontext, i båda fallen valda ur elevernas lärobok *Omvårdnadskunskap A*. Testerna har använts på 68 elever med annat modersmål än svenska och 49 elever med svenska som modersmål. Resultaten, som inte kan betvivlas, är föga uppmantrande. Det visar sig t.ex. att invandrarelever har signifikant sämre ordförståelse inte bara generellt utan också när man jämför elever med ungefär samma medelbetyg från de två grupperna. Mindre nedslående — men föga överraskande — är att invandrarelever som har gått mer än fem år i svensk skola har bättre ordförståelse än sådana som har gått en kortare tid än fem år i svensk skola. Förf.:s slutsats blir bl.a. att "det är av största vikt att invandrarelever ges en kraftigt förstärkt undervisning i svenska språket såväl före som under den gymnasiala undervisningen." Läsaren instämmer gärna. B.P.*

*

Byens navne. Stednavne i urbaniserede områder. Rapport fra NORNAs 24. symposium i København 25.–27. april 1996. With summaries in English. Redigeret af Vibeke Dalberg og Bent Jørgensen. 208 s. Uppsala 1997

(NORNA-förlaget). (NORNA-rapporter. 64.) ISBN 91-7276-062-1. ISSN 0346-6728. Det var ett gott initiativ av NORNA att anordna ett symposium om städernas namn: även om ämnet numera inte är utforskat återstår mycket att göra. Symposiet arrangerades av Institut for Navneforskning och hölls i Köpenhamns universitets lokaler ute på Amager. Samtliga 14 föredrag från symposiet publiceras här. Gunnstein Akselberg skriver om normering och val av väg- och gatunamn, Marianne Blomqvist om husnamn i Helsingfors, Birgit Christensen om nyare gatunamn i Tønder, Bjørn Westerbeck Dahl om bastionnamn som politiska indikatorer i 1600-talets Danmark, Gillian Fellows-Jensen om danskt inflytande på engelska medeltida städer, Jonas Ferenius om aktuella namnproblem i Stockholm, Gunilla Harling-Kranck om liknande problem i Helsingfors, Bent Jørgensen om stadsdelsnamn i Köpenhamn, Ivar Lund om namnkontinuitet i den norska småstaden Halden, Ola Stemshaug om gatunamnspolitik i Norge, Finn Folke Thorp om namn på "husmannsplasser" i Aker som lever vidare efter inkorporationen med Oslo kommun, Marja Viljamaa-Laakso om gatunamn och identitet i Esbo, Þórhallur Vilmundarson om isländska gatunamn och Mats Wahlberg om svenska gatu- och kvartersnamn som historisk och idéhistorisk spegel. Volymen avslutas med ett namnregister utarbetat av Margrethe Heidemann Andersen och Annette Warnez. B.P.

Den ellefte nordiske navneforskerkongressen Sundvollen 19.-23. juni 1994. Redigert av Kristoffer Kruken. 431 s. Uppsala 1996 (NORNA-förlaget). (NORNA-rapporter. 60.) ISBN 91-7276-058-3. ISSN 0346-6728. Den elfte nordiska namnforskarkongressen ägnades åt två huvudtemata: onomastiken i ämneshistorisk och vetenskapsteoretisk belysning samt namnmönster i regional och kronologisk variation. Båda lockade namnforskare till flera betydande bidrag. Kring det första temat kretsar Thorsten Anderssons tankar om onomastiska grundfrågor, Lennart Elmeviks föredrag om namnelementet *tun* och Svante Strandbergs översikt över den hydronomiska forskningen i de olika nordiska länderna. Vidare kan nämnas Gunnstein Akselbergs vidräkning med teorilösheten i norsk (och annan nordisk) namnforskning och Gudrun Utterströms försök att sätta in den svenska personnamnsforskningen i ett idéhistoriskt sammanhang. Av bidrag som hör till det andra temat vill anmälaren särskilt framhäva Staffan Nyströms föredrag om namnmönster, namnsystem och onomastikon, Bente Holmbergs analys av

termer och avgränsningar i dansk ortnamnslitteratur, Þórhallur Vilmondarson's undersökning av eventuella uppkallelsenamn vid Islands kolonisation samt Svavar Sigmundsson's översikt över namnmönster i isländska gårdnamn. Thorsten Andersson avslutar kongressrapporten med några sammanfattande synpunkter. B.P.

Bent Jørgensen, Stednavne i Vestsjællands Amt. Sorø. Ringsted. Alsted Herred. Ringsted Herred. Udgivet af Institut for Navneforskning. 150 s. København 1997 (C.A. Reitzels Forlag). (Danmarks Stednavne. Nr. 23.) ISBN 87-7876-065-8. Vestsjællands Amt omfattar Alsted Herred och Ringsted Herred samt städerna Sorø och Ringsted. På grundval av ett råmanus utarbetat av Lis Weise innan hon lämnade Institut for Navneforskning ger nu Bent Jørgensen ut ortnamnen i området, efter de principer som sedan länge är fastställda för serien *Danmarks Stednavne*. Materialet innehåller många och svårtolkade namn vilka författaren, som är att vänta, behandlar klokt och insiktsfullt. Man noterar bl.a. ett intressant fall av tidigt partiellt namnbyte: i *Bjernede* (s. 48 f.) var äldst senare leden ett forndanskt *høfthi* 'utsprång', men redan under 1300-talet byttes leden ut mot forndanska *with* 'skog'.

Om *Rundtomhus* (s. 119), som förf. inte lyckas tolka, hade kunnat nämnas att det skånska *Runtenomsgården* (SkO A 3:42), även kallad *Tvillinggården*, *Tvillinggårdarna* eller *Dubbelgården*, kanske erbjuder en tänkbar parallell. Förleden i det östansundska namnet tycks ha samband med att två gårdar ligger så att de tillsammans bildar en kringbyggd gård. B.P.

Hugo Karlsson, Ortnamn i Åmål. 56 s. Karlstad 1997 (Högskolan i Karlstad). (Högskolan i Karlstad. Forskningsrapport. Samhällsvetenskap. 97:5). ISSN 1103-8284. Ortnamnen i Åmåls socken och stad är föremålet för den här undersökningen av förre chefen för Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg Hugo Karlsson. Efter en bred genomgång av ortnamnsforskningens terminologi, metoder, arkiv och publikationer följer ett avsnitt om samhälle och ortnamn. I den egentliga behandlingen av ortnamn i området koncentreras undersökningen till själva stadsnamnet, som är svårtolkat bl.a. för att förleden i det äldsta belägget skrivs Ø-, medan alla följande källor har A- (Å-). Även senare leden, äldst skriven *-mordh*, har en oklar innebörd. Efter en grundlig genomgång av dialekt- och ortnamnsmaterial som innehåll-

ler ordet och dess nära släktingar kommer förf. fram till den välmotiverade slutsatsen att man bör utgå från en betydelse '(grovt) grus', inte som man tidigare har förmodat från innebörden 'skog (på grusig eller stenbunden mark)'. Växlingen i förleden vill Karlsson förklara med att det har funnits två konkurrerande förleder, en fjärrhorisontversion där förleden är ett ånamn *Auma, släkt med det norska dialektala verbet *auma* 'arbeta jamt og trottig', och en närhorisontversion där förleden är appellativet Å-, i båda fallen med syftning på nuvarande Åmålsån.

B.P.

Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg. Redigerad av Svante Strandberg. 311 s. Uppsala 1997 (Uppsala University Library). (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germansk namnforskning. 22.) ISBN 91-554-4051-7. ISSN 0349-3075. För att fira professor Lars Hellberg på hans 80-årsdag anordnades den 25–27 mars 1994 ett symposium i Uppsala med det tema som anges i boks titeln. Under symposiet hölls sammanlagt 16 föredrag av Sveriges främsta namnforskare och av representanter från Norge, Finland och Schweiz. Den nu utgivna symposierapporten inleds av Thorsten Andersson, som ger en fin samlad översikt över Lars Hellbergs forskningsinsatser. I jubilarrens anda analyserar Stefan Brink några västsvenska namnmiljöer, medan Oskar Bandle i sitt bidrag snarare griper tillbaka på Jöran Sahlgrens tankar om svenska kulturprovinser och kulturvägar dokumenterade genom ortnamnen. Två intrikata namn- och ljudhistoriska frågor behandlas på ett mycket fruktbart sätt av Lennart Moberg och Gun Widmark: den förre skriver om synkope i sammansatta ortnamn, den senare om ordlängdsbalans i ortnamn. Ola Stems-haug företar med utgångspunkt i några konkreta fall en kritisk granskning av Magnus Olsens term "veiens namn", och Svante Strandberg ger en översikt över sörmländska sockennamn. Jan Nilsson tar upp en viktig fråga för ortnamnsarkiven, nämligen möjligheten att bättre anpassa de regionala ortnamnsserierna efter allmänhetens behov. Av övriga bidragslämnare behandlar Lars-Erik Edlund ett hydronymkomplex i Ångermanland, Lennart Elmevik ortnamn på Frö-, Sigurd Fries frågan om huruvida sjönamnet eller ånamnet är primärt i klart besläktade namnpar, Botolv Helleland möjligheten att tematisera ett antal ortnamn med syftning på sociala och sakrala förhållanden, Gösta Holm ortnamnens och dialekternas vittnesbörd om den norrbottniska kolonisationen, Lars Huldén uppkallelsenamn på Åland, Staffan Nyström

Jäder och *Jädra*, Lena Peterson ett ortnamnsbelägg på Järvsöstenen, Jørn Sandnes ortnamnselementet *tun* i norska gårdnamn och Karl Inge Sandred det nordiska Norfolk som ett språkkontaktsområde. Därutöver bibliograferar Agneta Sandström Lars Hellbergs publicerade skrifter. Sammantaget ger symposierapporten ett starkt intryck av att namnforskningen även inom sitt nuvarande — mycket vida men gamla — paradigm är ett synnerligen vitalt forskningsområde, med många utmanande, otillräckligt utforskade och mycket spännande problemkomplex. B.P.

John Kousgård Sørensen, *Patronymy i Danmark*. 2. *Nyere tid og nutid*. 139 s. København 1997 (C.A. Reitzels forlag). (Navnestudier udgivet af Institut for Navneforskning. Nr. 36.) ISBN 87-7876-060-7. Med denna andra del avslutar John Kousgård Sørensen sin undersökning av patronymer i Danmark. Den första delen kom 1984 och omfattade run- och medeltid. Den andra delen går fram till nutiden. Inledningskapitlet ägnas åt bl.a. patronymer och proprialisering, i en diskussion med Kristin Bakken och andra. Därefter följer ett avsnitt om suffixpatronymer, som de antikiserande *-anus*, *-inus*, *-ius*, *-ades/-ides*, *-æus*, och ett om flexionspatronymer med faderns namn i genitiv, både av latinsk och germansk härkomst. De germanska namnen kommer från tyskan och blev med få undantag inte produktiva i danskan, i motsats till flexionspatronymer med faderns namn i nominativ, som också kommer från tyskan men som blev en produktiv namnbildningstyp framför allt i den danska borgarklassen. Den återstående delen av boken ägnas åt den vanligaste namntypen av alla, sammansättningspatronymerna; här behandlar ett kapitel bildningsbasen (förnamn eller efternamn), ett efterledens form, ett namntypens sociala konnotationer och ett sammansättningspatronymymer och den danska lagstiftningen.

Med *Patronymy i Danmark* 1–2 har den nordiska personnamnsforskningen tagit ett stort steg framåt. Att de två verken har kommit till delvis samtidigt med den monumental *Danske sø- og ånavne 1–8* (1968–1996) vittnar om en forskarflit och forskarbegåvning högt över genomsnittet. B.P.

Ulf Timmermann, *Der nordfriesische Rufnamenschatz in seiner Zusammensetzung vom späten Mittelalter bis ins 17. Jahrhundert. Teil 1. Die germanischen Namen dänisch-nordischer Herkunft. Med dansk resumé.*

455 s. + 5 kartor. Kopenhagen 1997 (C.A. Reitzels forlag). (Navnestudier udgivet af Institut for Navneforskning. Nr. 37.) ISBN 87-7876-072-0. Denna omfattande undersökning är en doktorsavhandling som ventilerades vid universitetet i Köpenhamn i februari 1997. Det är tänkt att den skall följas av ytterligare en del. Här behandlas den första av de tre namngrupper som Timmermann indelar sitt material i, nämligen namn av dansk-nordiskt ursprung, namn av frisisk-lågtysk härkomst samt icke-germanska namn från den biblisk-kristna sfären. Undersökningsområdet är det frisiska kärnområdet Utland i Nordfrisland. Materialet består av personnamn påträffade i källor från 1300-talet och in i 1600-talet. Det delas upp i "Sichere oder wahrscheinliche dänisch-nordgermanische Rufnamen"; här finns namn som *Arnfast, Bo, Bondi, Eskel, Gorm, Inge, Ketel, Knut, Olaf* och *Swen*; samt "Möglicherweise dänisch-nordgermanische Rufnamen", med mer osäkra fall som *Ackel* (*Arkil < Arnketil ?*), *Buddi, Eske* och *Osbern*. Varje namn analyseras ingående beträffande härledning, morfologi och ljudutveckling. I ett avslutande avsnitt diskuteras de vunna resultaten med avseende på namngeografi, namnkronologi och bebyggelsehistoria. B.P.

You name it. Perspectives on onomastic research. Edited by Ritva Liisa Pitkänen [&] Kaija Mallat. A Festschrift for Professor Eero Kiviniemi on his 60th birthday, 2 January 1997. Juhlakirja professori Eero Kiviniemelle kuusikymmenvuotispäivänä 2. tammikuuta 1997. 297 s. Helsinki 1997 (Finnish Literature Society). (Studia Fennica. Linguistica. 7.) ISBN 951-717-921-9. ISSN 1235-1938. Den finske namnforskaren professor Eero Kiviniemi uppvaktades på sin sextioårsdag med en festskrift som har bidrag från, förutom Norden, också Tjeckien, Belgien, Storbritannien, USA, Canada och Sydafrika. Kiviniemis omfattande och djupbörande forskningar rör både ort- och personnamn. Många av hans tyngst vägande insatser behandlar namnteori, namntypologi och namngivningsfrågor — där han speciellt har framhävt analogiens betydelse —, men han har ingalunda väjt för mer konkreta namnfrågor. Hans intressen återspeglas på många sätt i bidragen. Namnteoretiska frågor berörs bl.a. av Kurt Zilliacus, Kristin Bakken, Willy Van Langendonck och Thorsten Andersson. Namnanalogi tas upp av W.F.H. Nicolaisen, Gillian Fellows-Jensen, Staffan Nyström, Vibeke Dalberg och Bent Jørgensen. Bland andra ämnen som behandlas kan nämnas yngre namn på gamla floder (Lars Huldén), apostrofen i ortnamn i USA (Thomas J. Gasque), nationell och internationell standardisering av ortnamn

(Peter E. Raper), namn på flygplan i kommersiell användning (Sheila Embleton & André Lapierre) samt de äldsta finska personnamnen (Jouko Vahtola). Jubilaren är att gratulera till en välredigerad och mycket stimulerande festskrift. B.P.

*Ägonamn — struktur och datering. Rapport från NORNA:s tjugotredje symposium på Svidja 15–17 september 1995. Redigerad av Gunilla Harling-Kranck. 167 sidor. Uppsala 1997 (NORNA-förlaget). (NORNA-rapporter. 63. Även Studier i nordisk filologi. 75. (1996). Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. 603.) ISBN 91-7276-061-3. ISSN 0346-6728. Ett NORNA-symposium om ägonamn arrangerades på Svidja 1991, utan några inskränkningar i övrigt av ämnet. Symposiet på samma plats 1995 sökte begränsa föredragen till två centrala aspekter: datering och struktur. De kronologiska problemen är otvivelaktigt de mest komplicerade och torde kunna lösas endast för begränsade delar av namnbeståndet. Sålunda pekade Eli Ellingsve och Saulo Kepsu på de möjligheter som personnamn i gynnsamma fall kan erbjuda, medan andra föredragshållare utnyttjade enskilda efterleder för åldersbestämning: Staffan Fridell *-bol(et)*, Tom Schmidt *-bø*, Birgit Falck-Kjällquist *-planka* och Staffan Nyström *-plog*, *-plöja* och *-plöje* samt därmed besläktade namnelement. Om huvudsakligen strukturella ägonamnsfrågor talade Gunnstein Akselberg, Vibeke Dalberg, Bent Jørgensen, Terhi Ainiala och Bente Holmberg. Föredragens två huvudämnen sammanfattas skickligt i två avslutande bidrag av Gillian Fellows-Jensen (dateringsproblem) och Mats Wahlberg (strukturfrågor). B.P.*

Älvsborgs län. Historia i gränsbygd. Redaktör: Mimi Håkanson. 176 s. Vänersborg 1997 (Länsstyrelsen i Älvsborgs län). ISBN 91-86832-09-3. Åtta författare har medverkat i denna bok, som är ett led i Älvsborgs läns regionala kulturmiljöprogram. För ANF:s läsare torde de bidrag som avhandlar länet i nyare tid vara av mindre vikt. Här kan det räcka med att nämna att kulturgeografen Ester Roeck Hansen skriver om bebyggelsens anpassning till landskapet i form av storbyar och enstaka gårdar, att Klas-Göran Selinge skildrar fornlämningar i området och att medeltidsarkeologen Hans Andersson behandlar länet medeltida historia. Störst intresse tilldrar sig dock f. arkivchefen Hugo Karlssons skildring av Älvsborgs län ur ortnamnspektiv. Läsaren får här en

kunnig och pedagogiskt välavvägd skildring av äldre ortnamn, fr.a. bebyggelsenamn, fram till medeltidens slut. Länsstyrelsen i Älvsborgs län är att gratulera till en lyckad satsning: boken ger i sin helhet en utmärkt bild av länets kulturhistoriska utveckling från äldsta tider och fram till nu. När nu länet går upp i storlandet Västra Götalands län har det med sig i bagaget ett verk som kan skydda dess kulturarv mot alltför långtgående integration.

B.P.

Författarna

- Andersson, Erik*, professor, Nordisk filologi, Åbo universitet, Henriks-
gatan 2, FI-20014 Helsingfors, Finland
- Benson, Sven*, professor emeritus, Göteborgs universitet, Utlandagatan
6 A, SE-41261 Göteborg, Sverige
- Breeze, Andrew*, Ph.D., M.A., FRHistS, FSA, University of Navarre,
ES-31080 Pamplona, Spanien
- Edlis, Herbert*, brother of Lotte Motz (†)
- Glauser, Jürg*, Professor, Dr., Universität Zürich, Deutsches Seminar,
Abteilung für Nordische Philologie, Schönberggasse 9, CH-8001
Zürich, Schweiz
- Hallberg, Göran*, docent, arkivchef, Dialekt- och ortnamnsarkivet i
Lund, Helgonabacken 14, SE-22362 Lund, Sverige
- Kristoffersen, Kristian E.*, Dr. Art., førsteamanuensis, Institutt for
lingvistiske fag, Universitetet i Oslo, Boks 1102, Blindern, NO-0317
Oslo, Norge
- Motz, Anna*, daughter of Lotte Motz (†)
- † *Motz, Lotte*, se minnesord s. 58
- Pamp, Bengt*, docent, f.d. arkivchef, Dialekt- och ortnamnsarkivet i
Lund, Helgonabacken 14, SE-22362 Lund, Sverige
- Platzack, Christer*, professor, Lunds universitet, Institutionen för nor-
diska språk, Helgonabacken 14, SE-22362 Lund, Sverige
- Richardson, Peter*, Associate Professor, Ph. D., Department of English,
University of North Texas, Denton Texas 76203, USA
- Simek, Rudolf*, Professor, Dr., Germanistisches Seminar der Universität
Bonn, Skandinavistische Abteilung, Am Hof 1 d, DE-53113 Bonn,
Tyskland
- Söderberg, Barbro*, professor, Stockholms universitet, Institutionen för
nordiska språk, SE-10691 Stockholm, Sverige
- Wollin, Lars*, docent, universitetslektor, Uppsala universitet, Institu-
tionen för nordiska språk, Box 513, SE-75120, Uppsala, Sverige
- Zernack, Julia*, Dr. Phil., M.A., Humboldt-Universität zu Berlin, Nord-
europa-Institut, Unter den Linden 6, DE-10099 Berlin, Tyskland

MEDDELANDE

Vid sammanträde i Lund den 4 juni 1998 med Styrelsen för stiftelsen Arkiv för nordisk filologi utsågs redaktören vid Gammeldansk Ordbog, Ph.D. Marita Akhøj Nielsen, København, till ny ledamot av redaktionskommittén efter framlidne professor Poul Lindegård Hjorth. Redaktionen är i övrigt oförändrad. ANF:s adress är Helgonabacken 14, SE-223 62 Lund. ANF distribueras av Lund University Press.